

ויצאו כל איש מעלי ולא יעמד איש אתו בהתודע יוסף אל-אחיו: ב ויתן את-קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: ג ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יבולו אחיו לענות אתו כי נבחרו מפניו:

תקפה בראשית מד מה ויגש

את-אבי: מה א ולא יבול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא יעמד איש אתו בהתודע יוסף אל-אחיו: ב ויתן את-קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: ג ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יבולו אחיו לענות אתו כי נבחרו מפניו:

לקט בהיר

נוסף, ועוד שלישית אין לריב גבורה (מ"ל): א אין זה פי' חיבת להתאפק כי כבר פירש רש"י בעמנו לעיל (מ"ג ל"א) נתאמן, והוא החזקות והתאמנות עד הטבע המתבקש, אלא פי' הפסוק פשוט הוא שלא היה יכול עוד להתאפק ולהחזק שלא לגלות את עמנו מפני המצרים העומדים שם כמו שעשה זאת עד עתה, ופי' הלמ"ד של לכל הנצבים בשביל ומפני הנצבים, כלומר רצונו היה כבר להגלות והתאפק ולא גילה עמנו בשביל כל הנצבים, אבל עתה לא

יכול לעשות זאת עוד, וזה פשוט, אלא שרש"י בא לפרש למה היה צריך להתאפק ולמנוע בשביל כל הנצבים, לזה אמר שלא היה יכול לסבול וכו' (לברש), ומה שאמר רש"י בלשונו ושומעין שאחיו מתביישין אינו מובן, ואפשר שפירושו ושומעין הדברים, ולמה לא סבל מפני שאחיו מתביישין בהודעו להם: ב פי' אין זה כמו צניח פרעה וחסר הבי"ח כמנהגו לפעמים, שא"כ היל"ל וישמע בית פרעה לא וישמע, אלא ודאי שצונו של פרעה שמע, וחזר ומפרש שאין הכוונה שחוליו

אור החיים

אנוס הוא ואינו יכול להילד צנימין מיד המלך פשיטא שלא יתאכזר יעקב וישראל גם שניהם יהודה וצנימין ויתיר לנידויו של יהודה, לזה אמר טענה שנית כי איך תעלה וגו' כי חושש לסכנת מות אציו: מה) א. ולא יכול יוסף להתאפק, פירוש שלא עלר כח להתחזק עד שילאו כל הנצבים מעמקין וקרא בקול גדול הוציאו כל איש פירוש במהרה לא שיאמרו להם ללאת כי אור בהיר

נדוי, לזה אמר אמת הדבר, אבל על כל פנים ארויה שלא אראה נדע. ב) חיבת להתאפק אין לו שחר כאן, שרצונו היה אדרבה להתגלות ולא להתאפק, והיל"ל ולא יכול יוסף להתגלות לכל הנצבים וגו'. ג) פירוש אפילו יצו להם ללאת, ופי' הכוונה לא יבול להתאפק מהתגלות. ד) אלא ישב בתמי. ה) כל זה מיותר, שראינו שהתודע מאומרו אני יוסף.

אונקלוס

די וישחכח ית אבא: א וְאָא יכיל יוסף וְאִתְחַסְנָא כְּכָד דְקָמִין עלויה וקרא אפיקו כף אנש מעלוי וְאָא קם אנש עמה כד אתערע יוסף וְאָא אַחֻוּי: ב ויהב ית קלה בבכיתא ושמעו מצרים ושמע אנש בית פרעה: ג ואמר יוסף וְאִתְחַוּוּ אָנָא יוסף העד קען אבא קים וְאָא יכילו אַחֻוּי וְאִתְחַוּוּ יתה פתגם ארי

רש"י

ולמלחמה, ולשמש (ב"ח): א) ולא יבול יוסף להתאפק לכל הנצבים, לא היה יכול לסבול אי שיהיו מזרים לנצבים עליו ושומעין, שאחיו מתביישין בהודעו להם: ב) וישמע בית פרעה, צונו של פרעה, כלומר עבדיו וצניו צונו, ואין זה לשון בית ממש אלא כמו (שמות ע"ג ל"א) בית ישראל, בית יהודה (ש"ב ב' ד') מישגד"ה בלע"ז: ג) נבחרו מפניו, מפני

אונקלוס

אתְחַוּוּ מן קרמוהי: ד ואמר יוסף וְאִתְחַוּוּ קריבו קען וְאִתְחַוּוּ וקריבו ואמר אָנָא יוסף אַחֻוּבִין די וּבְנֵתוּן יתי למצרים: ה ויבשו קא תתסבון וְאָא יתקף בעיניכוון ארי ובנתון יתי הקא ארי קקנימא

רש"י

הכבושה (ש"ט): (ז) גשו נא אלי, ראה אותם נסוגים לאחור* אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם (ב"ח) שהוא מהול (ב"ח) ש"י נוסחתי - סאחוריהם היה לעשות צ' דברים, הא' לדבר להם לשון רכה ותחנונים בכלל כדי למנוע מהם הכושה, גם ראה להראות להם שהוא מהול לזה אמר גשו נא, שאם רק להראות שהוא מהול די לומר גשו מה זה לשון בקשה, ואם רק שלא יסוגו אחור, מה זה גשו, היל"ל נא אל תסוגו אחור (מדרש"ל), עוד י"ל שמה שאמר גשו נא הוא החיבה ומינה אולי המיותר פירושו בסמוך אלי להראות שהוא מהול (ד"ד):

אור החיים

ויתן את קולו צבכי וישמעו מזרים וכו' הרי זה מגיד כי מה שמנע הזולת בהודעו לאחיו לא ללדוי) כי הוא קרא בקול ושמעו כל העיר את הדבר אלא ללד צושה אחיו הוא שעשה מעטס הזכיר:

ד. ויאמר יוסף וגו' גשו נא וגו'. טעם ההגשה, ללד שרצה לומר להם ענין המכירה לזה לא רצה לומר להם אלא בלחישא, לזה אמר גשו ואחר שנגשו אמר להם וגו' אשר מכרתם אחי וגו', והגם שאמר הוציאו כל איש וגו' ולא עמד שם אדם אף על פי כן חש לאזניו לקיר ודבר בצלזניהם: א) יוסף אחיכם וגו'. טעם שחזר לומר פעם צ' אני יוסף, ללד שראה שלא עוהו חשש לצ' דברים האחד שפחדו ממנו ולא יכלו להשיב כבושה גנב כי ימלא, והב' שלא האמינוהו שהוא יוסף, לזה אמר כנגד לך היראה שאחם יראים ונבהלתם לא תחשו לדבר כי אני יוסף אחיכם (י) פירוש מתנהג עמכם במדה האהוב וכאילו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר אחיכם אשר מכרתם לומר שאפילו

אור בהיר

ב) שניש לגלות שהם אחיו. ב) ענה בפעם הזאת אמר חיבת אחיכם, ולא אמר כן בפעם הראשון, ופשיטא שאין כוונתו למנוע יוסף אחר. ב) על העונה והכרת הטעם. ב) שאם ידע ערבו ידע שהוא החוטא ולא ימר אפו על הזולת.

R. Simon

בראשית מה ויגש תקפו

ויאמר יוסף אל-אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה: ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם

לקט בהיר

וגו שמעו, אלא בני צונו נקראו לפעמים צונו (רא"ם): ג) ולא מפני שרע להם, ודייק מאומרו נבהלו מפניו, ולא אמר נבהלו ממנו, כי אין טעם שלא לענות מפני היראה, גם הענין כן מוכח (ג"א): ד) פי' רצונו היה לעשות צ' דברים, הא' לדבר להם לשון רכה ותחנונים בכלל כדי למנוע מהם הכושה, גם ראה להראות להם שהוא מהול לזה אמר גשו נא, שאם רק להראות שהוא מהול די לומר גשו מה זה לשון בקשה, ואם רק שלא יסוגו אחור, מה זה גשו, היל"ל נא אל תסוגו אחור (מדרש"ל), עוד י"ל שמה שאמר גשו נא הוא החיבה ומינה אולי המיותר פירושו בסמוך אלי להראות שהוא מהול (ד"ד):

תקפו בראשית מה ויגש

אתי הנה כי למחיה שליחני אלהים לפניכם: פיוה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה: שלישי ועתה לאאתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישימני לאב לפרעה

לקט בהיר

רש"י

ה) מינת מחיה פירושו דבר המעמיד חיות האדם, פעמים הוא דבר מאכל פעמים הוא מקום מקלט וכדומה, וכן יוסף עלמו הוא המחיה שהוא היה המעמיד חיותם והלמ"ד פירושו לנורח, וכמו וישימני לאב לפרעה, הרי למ"ד זו כמו למ"ד של מינת לאב ולא כמו למ"ד של מינת לפרעה, ומה שאמר רש"י "לכס" הוא פי' אומר לפניכם, והגם שהיה למחיה לכל העולם, החוק עלמו שעיקר שליחותו מהקב"ה היה לנורח בית אביו (רא"ם), גם תיקן רבינו בזה, שהוא לא נשלח למחיה, שבשעת שליחותו לא היה יודע שהולך למחיה, אלא הקב"ה שלחו שאחר זמן יהיה למחיה (ד"ד): (ו) אילו היה אומר כי שנתים הרעב, היה פירושו של הרעב בכלל הוא ב' שנים, וזה אינו אמת, ואילו היה אומר כי זה שנתים רעב בלא ה"א הידועה, היה פירושו שמודיעם שעברו ב' שני רעב, וזה אין לו שחר כי מה דהוה הוה, ודבר ידוע הוא, ואילו היה אומר זה שנה שניה היה פירושו שעבר רק שנה אחד והגיע

אור החיים

עליו עד עתה וזכה ילדיקו כי לבו נכון עמס"י). **ה. ועתה** לא אחס וגו' (י) פי' לתת טעם להסיר ואומרם ואל יחר צעיניכם פירוש לטעם שמכרתם אותי הכ"ה) שגרמחם לעלמכם כל החגלגלות העניינים ההשתחויות אשר צבילים נחמחמחם למכור דכתיב (וישב ל"ז כ') ונראה מה יהיו וגו' ודבר זה יסובב הכעס"י) כאדם שצא לתקן דבר ונמצא מקלקל ויחר אפו על אשר גרם לעלמו, ונתן טעם לזה כי אדרבא מעשיכם גרמו להם טובה גדולה כי למחיה שליחני אלהים לפניכם כי זה וגו' לשום לכם שארית וגו' ומעתה לא יחר צעיניכם על הדבר:

אור בהיר

ל) שידע שנתרעו. **לא** לגדולה הזאת. **לב** פירוש אמת הדבר שאחס ועצבים על זערי, ושמתה הוא אלגס לראות שאינו צעיר, אבל עד כדי כך שאינו מלך עליכם, זה אדרבה גורם לכם חרון אף. **לג** מה נא לשלול בחינת ועמה. **לד** הגם שאמרינן למעלה כי גם בשעת המכר היה צחינת אחיה להם, זה היה האמת, אבל יש מקום לחשוב אחרו שלא היה כן. **לה** ולא

אונקלוס

שלחני יי קדמיכון: ו ארי דגן תרתין שנין כפנא בגו ארעא ועוד חמש שנין די לית זרועא וחצרא: ו שלחני יי קדמיכון לשואה לכוון שארא בארעא ולקנמא לכוון לשיזבא רבא: ו וכוון לא אתון שלחתון יתי קבא אלהן מן קדם יי ושניי קבא קפרעה ולרכון קבא אנש תתמסכן את ואנש ביתה וכל די קה: יי והא עיניכון חון ועיני אחי

אונקלוס

ביתה ושלום בקבא ארעא ומצרים: ט אוחו וסקו לנות אבא ותימרון לה ברנן אמר ברך יוסף שניי יי קרבון קבא מצרים חות לותי לא תתעקב: ו ותתיב בארעא דגשן ותחי קריב די את ובניך ובני בניך וענה ותורד וכל די קה: יי ואזון יתה תמן ארי ועוד חמש שנין כפנא רלמא תתמסכן את ואנש ביתה וכל די קה: יי והא עיניכון חון ועיני אחי

בראשית מה ויגש תקפו

ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים: ט מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו בנה אבנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אליתעמד: וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: וכלכלתי אתך שם כיעוד חמש שנים רעב פנתורש אתה וביתך וכל אשר לך: יי והנה עיניכם ראות

רש"י

לקט בהיר

לחבר"י ולפטרון (כ"ג): (ט) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבור"י מכל הארצות (קדושין ט"ט): (יח) פן תורש. דלמא תתמסכן (אייק), לשון (ש"א ב' ז') מוריש"י ומעשיר: (יג) והנה עיניכם רואות. לי עשרים שנה צניק ומפרש עבדתי י"ד שנים וכו' ושם שנים וכו' (ש"א): (ד) למ"ד צחינת לאב פירושו להיות לאב (על מצרים) ולמ"ד צחינת לפרעה פירושו אלל פרעה, ואין פירושו על פרעה, וזה שאמר רש"י לחבר, כלומר נעשונו חברים עם פרעה, כמו שהוא אב על מצרים כמו כן עשני הקב"ה לאב על מצרים, אבל לא ממש חברים שוים, שהוא מלך ואני רק פטרון שפירושו מנהיג (מהרש"ל): (ח) פי' ואין הכרח לדרוש ממנו שום דרוש הגם שמיותר הוא ודי לומר מהרו אל אבי, שדבר זה צעמו אתי לאשמעינן שא"י גבוה, אבל למעלה כשאמר ואחס עלו לשלום אל אביכם או והנער יעל עם אחיו לא פירש רש"י כלום לפי שאינו מיותר כמו הכא (לברש): (ט) פי' מלשון עני ורש, והיו"ד שהיה צריך להיות בו לשימוש נחלקף לוא"ו כמשפטו, ואינו מלשון ירושה, גם אינו מלשון הכרתה וגירוש כמו להוריש גויס, כי דוקא לאחיו אמר למחיה שליחני וכו' לשום לכם שארית, אבל אין דרך ארץ וכבוד לומר לאביו של חיתך תלוי ב', אלא אמר מאחר שאחיה רחוק ממצרים תתמסכן, משא"כ אם תבוא כאן (רמב"ן), ומה שאמר ביתך פירושו בני ביתך, ומה שאמר וכל אשר לך פירושו עבדים ובהמות, כי גם עליהם שייך לומר עני ורש אם אין להם מה לאכול, כמו שנאמר בתוכחה יירש הלללל ופירושו שהלללל יעשה את התבואה לרש (ג"א), וכמו שאמרו חז"ל (שבת קנ"ה) לית דעניא מכללא ועתיר מחזירא (ד"ד): (י) פשוט הוא שאינו מקושר עיניכם הראות עם כי פי המדבר, שאין זו ראייה אלא שמיעה, והגם שנמצא לפעמים שהכחוש הוליה הרגשת

אור החיים

מדת האחוב מהם. ואולי כי צוה היה להם פנים לעמוד לפני אביכם כשנגלה הדבר כי הם הגורמים לו אבל ובכי כ"צ שנה ועשו המעשה המופלא במכר אחיהם ורואני שגם בזה לא יבושו מאביהם, והיה נראה לומר כי יעקב לא ידע גוף המעשה, וזה דרך

3

מסורת המדרש

1. שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה במדרש פי"ג. ליקוש כאן לר פס"ד פ"ז נראה המקור. וראה להלן פליחתו פמ"ט. שוח"ט. מכלתא בשלח (מס' שירתא פ"ה) אין פן אלא לאו עירובין צו. ובגליון ספ"ז. וישלחו ה' מגיע ליקוש כאן לר פמ"ט. וראה לעיל פמ"ט ובניש על דעתיה דרב לעיל פ"ט.

7. ועתה פן ישלח ידו אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה ועתה אין ועתה אלא תשובה שנאמר (דברים י' יב) ועתה ישאל מה ה' אלהיך וגו' והוא אומר פן ואין פן אלא לאו אמר הקדוש ברוך הוא ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים אתמהא ואם אוכל הוא חי לעולם לפיכך וישלחו ה' אלהים מגן עדן כיון ששלחו התחיל מקונן עליו ואמר הן האדם היה פאחד ממנו.

ז. (כג) וישלחו ה' אלהים מגן עדן רבי יהודה ור' נחמיה רבי יהודה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ושלחו מגן עדן לעולם הבא ר' נחמיה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ולא לעולם הבא על דעתיה דר' יהודה

1. דבר אחר: הן האדם היה כאחד ממנו, ועתה פן ישלח ידו וקח מעץ החיים ואכל והי לעולם - ועתה פן - לא שיש ח"ו ספק לפני הקב"ה אם יאכל אדם מעץ החיים. אלא - אמר רבי אבא בר כהנא: מהו ועתה (במ"ר יג. ג) - מלמד - אותו - שפתח לו הקב"ה - לאדם - פתח של תשובה, שהרי נאמר כאן ועתה, והרי - אין ועתה - מרמו. בכל התורה - אלא תשובה, שנאמר: ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה - וכן משמעות הענין שם בפרשה. עזוב את חטאי העבר, ומעתה התחל מחדש (ועיי יפ"ת). שאמר לו הקב"ה - לאדם: אמילו עכשיו, אחרי שחטאת. עשה תשובה, ואני מקבלך (במ"ר שם, ועיי שוח"ט ק). פן - והוא, אדם (שם), אומר - להקב"ה: פן - אי אפשר (שם) - אין רצוני בכך, ואין - משמעות - פן - בכל התורה - אלא לאו - מוחלט (עירובין צו, ועוד). הקב"ה אומר: ועתה, ואמר אדם: פן - אי אפשר (שם), אז - אמר הקב"ה: כיון שאינו עושה תשובה (ועיי לעיל יט, ב, ולעיל סי' ב, ותנחו תזריע ט). הרי בודאי - ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים (אין זה בדיוק כלשון הכתוב, ועיי יליש כאן לד), אתמהא - תמוה הוא הדבר - אין אניחנו עוד בגן עדן והוא יאכל מעץ החיים, ואם - הוא - אוכל, הוא חי לעולם?! לפיכך - וישלחו ה' אלהים מגן עדן, כיון ששלחו, התחיל מקונן עליו, ואמר: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע - הנה הוא היה יכול להיות כאחד מן העליונים, שנתח לו לבחור בין טוב לרע, ולעשות תשובה.

2. וישלחו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם ויגרש את האדם - גם וישלחו ה' וגם ויגרש, שתי לשונות של גירוש (ועיי לעיל יט, ט) - רבי יהודה ורבי נחמיה - חולקים בפירוש כתוב זה. רבי יהודה אמר: וישלחו ה' ויגרש - שלחו מגן עדן - לשבת בארץ - בעולם הזה, וכמו שנאמר: וישלחו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם, ושלחו מגן עדן לעולם הבא - לעת התחיה. שלא יהיה לו חלק בין החיים, כאשר אמר הכתוב שוב: ויגרש את האדם. רבי נחמיה אמר: וישלחו ה' ויגרש - שלחו מגן עדן בעולם הזה, ולא לעולם הבא, וכמו שנאמר: וישלחו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה

הקשה עליו ועל דעתיה דר' נחמיה רתה עליו אמר ר' הונא אתפלגון רבי אדא בר אהבה ורבי המנונא חד אמר פנ' יהודה וחד אמר פנר' נחמיה והא מסייע לרבי נחמיה (תהלים יז, טו) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך לכשיקיץ אותו שנברא בדמותך באותה שעה אני בצדק אחזה פניך באותה שעה אני מצדיקו מאותה גזרה באותה שעה הן האדם היה פאחד ממנו אמר ר' יהושע בן לוי כשפראו פראו במדת הדין ובמדת הרחמים וכשטרדו טרדו במדת הדין ובמדת הרחמים הן האדם

מסורת המדרש
אני מצדיקו כאן סי' א
בראו במדת הדין
והרחמים לעיל פי"ב
טו וש"נ.

אשר לוקח משם - לתקן ולכפר את חטאו, והשליחות - לתיקון היא, ויגרש את האדם - הוא מגן עדן לעולם הזה, שאינו ראוי כעת להיות שם עד שיכופר עוונותיו, על דעתיה (לדעתו) דר' יהודה - מה שאמר כאן הכתוב: וישלחו ה' אלהים - קודם ה' - שם של רחמים, ואח"כ אלהים - שם של מדת הדין, כלומר - הקשה עליו - הקב"ה על אדם הראשון, כדינו, שדנו לבסוף במידת הדין וגרשו גם מחלקו לעולם הבא, ועל דעתיה דרבי נחמיה - כא הכתוב לומר בזה, כי - ריתה - ריחם וויתר והניח והיטיב (ועיי לעיל שם, ח) - עליו - את דינו, ששיתף את מדת הרחמים בדין, ולא גרשו אלא לעולם הזה, אבל ינתן לו חלקו לעולם הבא.

אמר רבי הונא: איתפלגון - נחלקו בזה - רבי אדא בר אהבה ורבי המנונא, חד (אחד) אמר, כדרבי יהודה - שאין לאדם הראשון חלק בין החיים לעולם הבא, וחד אמר, כדרבי נחמיה - שיש לו חלק לעולם הבא, והא - והרי כתוב זה - מסייע לרבי נחמיה, שנאמר - בדברי דוד: אני בצדק אחזה פניך, אשבעה בהקיץ תמונתך - ופשוטו: ואני, במדת צדקתך, או בזכות צדקתי, אראה את פניך, ואשבע מעונג ראיית תמונתך בהקיץ ולא בחלום (ועיי רש"י ומצ"ד שם, ור"י כא), וחזר לומר פניך, וגם תמונתך, ואמר בהקיץ, שהוא לשון על עת יקיצה מן השינה, לדרוש ולומר שכך אמר דוד: לכשיקיץ - לעתיד, ויקום לתחיה - אותו שנברא בדמותך - הוא אדם הראשון, שנברא בצלם אלהים ודמותו, כמו שנאמר (בראשית א, כו): ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו - באותה שעה - אני בצדק אחזה פניך, וכלומר: באותה שעה - יאמר הקב"ה (עיי עיי בי יפ"ת ור"י, ועיי יד"מ): אני מצדיקו - ומזכה אותו - מאותה גזירה - שגזרתי עליו להיות בן-מות, באותה שעה - יתקיים - הן האדם היה כאחד ממנו - כאחד מן העליונים, וזהו: אני בצדק - כשאראה בצידוק ויכני דין אדתי - אחזה פניך אשבעה - אראה פניך ואשבע מעונג זיוך - בהקיץ תמונתך - בעת שיקיץ ויקום לתחיה האדם הנברא בצלמך (וכנדרש לעיל סי' א).

דבר אחר: וישלחו ה' אלהים - אמר רבי יהושע בן לוי: נאמר כאן ה' - שם של מדת הרחמים, וגם אלהים - שם של מדת הדין, לומר לך: כשבראו - הקב"ה, את אדם הראשון - בראו במדת הדין ובמדת הרחמים - כמו שנאמר (בראשית ב, ז): ויצר ה' אלהים את האדם, בשיתוף שתי המידות, שימתיקו הרחמים את מדת הדין כדי שיוכל להתקיים, וכנדרש למעלה (יב, ט), וכשטרדו - וגרשו, טרדו - גם כן - במדת הדין ובמדת הרחמים - וראה לדברי רבי נחמיה שאמר למעלה שיש לו תיקון ותחיה לעולם הבא.

מובלג מנתח מחייך קטלום וצני

דומה וק"ש הן עבד ג' עלמות היינו עשי' יצירה
 בריאה שהן בחי' נר"ו כנודע והתפלת ש"ע הוא
 עבד עולם אצילות בחי' נשמה לנשמה. וזה ידבר
 נח עבדך דבר באזני אדוניי ואל יחר אפך בעבדך
 כי כמנך כפרעה פי' כי בכאן תרומנו כל השלש
 בחי' הצריך להיות בהתפלה. כי אהון הוא בחי'
 נשמה עולם הכריאה כי אהון הוא גימ' ס"ג ע"ה
 והוא כבריאה עולם הבינה עולם הנשמות ע"ד
 ונשמת שדי תביס. וגם השם כה"ת שהוא הר"ת
 של כ"ל הנשמה תה"ל הוא גימ' שמי"ע בחי'
 אהון כמבואר בהאר"י ז"ל. אפ"ך הוא בחי' רוח
 ע"ד נשמת רוח חיים באפו. פרע"ה הוא רומנו
 למל' ע"ד הזה"ק דמיני' אפרעו כל נהורין והוא
 בעולם העשיי' שיש בו קליפות ואצויות ע"ד
 ומלטותו בכל משלה אפי' בקליפו' ומצויות והוא
 בחי' נפש וד"ל:

ויגש אליו יהודה. פי' איש יהודה כשבא
 לבשת אל הקודש פנימי צריך להיות לו
 יראה ובוש'. וזהו ב"י אדוני פי' ב"י הוא ר"ת
 בש"ה ירא"ה בואת יבא אל הקודש וזהו הכוונה
 ג"כ ואח יהודה שלח להורות לפניו גושה היינו
 ענין הגשה וד"ל:

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נח
 עבדך דבר באזני אדוניי ואל יחר אפך
 בעבדך כי כמנך כפרעה דהנה ידוע מעיני הדי'
 עולמו אבי"ע כי ראיי' בחי' עינים הוא סוד
 עולם אצילות והוא תורת נסתר וע"כ אומריין
 בזוה"ק שהוא תורת נסתר תא חזי. ושמי"ע הוא
 סוד עולם הכריאה וכמבואר אצלינו למעלה
 בפ' זו והוא תורת נלה וע"כ אומריין בש"ס
 שהוא תורת נלה תא שנתע וחוטט הוא סוד
 עולם היצירה ומשם בא הריח. ופה הוא הדבור
 בחי' מל' פה עולם העשיי' כנודע והנה מבואר
 אצלינו למעלה שזה הפסוק מדבר מענין היחוד
 הגשמי בשבת קודש בחי' נר שבת עי"ש. וזהו
 ויגש אליו יהודה כו' פי' שהפסוק הזה בא להשמיענו
 שהאיש הישראלי הבא לבשת אל הקודש פנימה
 צריך לפתוח כל הדי' חושים בשבת קודש לשמו י"ת.
 וזהו ויגש אליו רומנו לחוש הראיי' סוד עולם
 האצילות הקרובה למאלי העליון ית"ש. וזהו אליו

ידבר נח עבדך רומנו לדבור בחי' מל' פה והיינו
 שצריך האיש המשכיל לקדש דבור בתורה ובתפלה
 ובשירות ותשבחות כל היום שבת קודש באזני אדוני
 רומנו לבחי' אהון בחי' שמי"ע והיינו שראוי להענות
 אהנו בשבת קודש לשמוע דברי תורה כשהן יולאין
 מפה קודש פי' צדיק בקדושה ובטהרה: וגם ראוי
 לשמוע דברי חבירו וללית להן היטב ע"ד הגאמר
 צפרקי אבות שהורה ניקיית צדיק חבירים ואל
 יחר אפ"ך בעבדך רומנו לבחי' רוח הבא מן האף
 וראוי לקיים ע"ד בחמרא גו כסא ומדאני אסא
 וכו' כי כמנך כפרעה רומנו ג"כ לדבור בחי' מל'
 דמיני' אפרעו כל נהורין וכמבואר אצלינו למעלה
 וד"ל:

ויגש אליו יהודה ויאמר בנשמה ע"ס ש"ה
 וכבר נבאר אצלינו למעלה. ועוד נראה
 להוסיף ביאור. דהנה איתא בלק"ת מלכות עש
 ליסוד שהוא יוסף. נמלא שמרומנו בכאן יחוד יסוד
 ומל'. והנה מבואר אצלינו כ"פ בחי' אחד היינו
 א"ח ד'. פי' א"ח הוא לשון חיבור ע"ד אלו שאין
 מתאחזין דל"ת הוא רומנו לדל ועניי ופי' שצריך
 האיש המשכיל להתחבר עלמנו לדל ועניי ולהיות עמו
 באחדות. וביותר שצריך האיש המשכיל לראות
 להשפיע למדת המל' באמתעות היחוד כי מדת
 מל' לית לה נגמרת כלום והוא בבחי' דלה ועני'
 בגלותה: ובאמתעות היחוד הוא נשפעת מכל טוב
 ונעשה בבחי' עשירה וכמבואר אצלינו בשם האר"י
 ז"ל בפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק כי אח דומנו
 ע' ספירות גימ' א"ח וגם הוא לשון חיבור ככ"ל.
 והיינו שצריך לראות שלא יהי' ריחוק ח"ו בין הט'
 ספירות לבחי' דלה ועני' בגלותה רק צריך להיות
 חיבור ויחוד השלם כדקא יאות וזהו א"ח היינו
 א"ח ד'. והנה בשעת היחוד אז הם שניהם שיש
 כי אז הם שניהם בבחי' דבר ונוקבא בחי' תקבל
 ומשפיע ע"ד אמר' ז"ל יוחר מתה שהבעה"ב עושה
 עם העני העני עושה עם הבעה"ב כי הדבר משפיע
 לנו"ק מ"ד והנוקבא משפעת העלאת מ"ן כנודע.
 וזהו ויגש אליו יהודה רומנו ליחוד וס"ת שזה רומנו
 ליחוד השלם והשווי גמור שיש בשעת היחוד וד"ל:

ויאמר אלהים אמתו בהתוודע יוסף אל אחיו.
 י"ל ער"ז דהנה מבואר אצלינו כ"פ מאמר

אליו. ואמת הוא דקשר לון ומיחד לון פי'
 דהתקשרות קאי בשאר ספירות ועש"ו יק' שאר
 הספירות אחים שהוא לשון התקשרות מלשון מאחזין
 את הספירות. ויחוד הוא יסוד ומל'. והנה ששת
 ימי החול יק' ג"כ אחים על שם זה כי הנה
 עבד הא"ו קלוות. ושבת הוא רוח דאח א"ח ד'
 יחוד יסוד ומל'. וק"ש הוא גם כן בחי' שבת רוח
 דא"ח ד' כי ק"ש הוא בחי' א"ח ד' יחוד יסוד ומל'
 כנודע. והנה בשעת ק"ש צריך להיות מס"כ וביטול
 המצויות וביטול הרגשת אברים. וזהו ולא עמד
 אש אמו בהתוודע יוסף אל אחיו פי' בהתוודע
 הוא לשון התחברות ע"ד ירע אדם. יוסף רומנו
 לבשת קודש כי יוסף הוא לשון תוספות והיינו
 שבשבת נחוסף בחי' היחוד. וגם יוסף הוא כח
 הון והמפרנס ע"ד יוסף הוא המטביר ושבת הוא
 ג"כ כח הון והמפרנס כי שבת הוא טהן חיות
 ומזון לבשת ימי החול כנודע. אחיו רומנו ששת ימי
 החול שהמה עבד הא"ו קלוות היק' אחים. ופי'
 שבשעת התחברות בחי' יוסף היינו שבת לבחי'
 אחים שזהו בחי' א"ח ד' דק"ש אזי צריך להיות
 נחבעל בחי' א"ח ד' דק"ש אזי צריך להיות נחבעל
 בחי' אשיות וזהו ביטול המצויות וביטול הרגשת
 אברים שזהו בחי' א"ח ד' דק"ש ודו"ק:

ועתה אל תענבו ואל יחר צעייכיים ולכאורה
 הלשון כפול. וי"ל ער"ז דהנה ידוע
 שאעפ"י שצריך האדם להיות לו לב נשבר אעפ"כ
 צריך להיות בשמחה ע"ד אמרם ז"ל פרוש אכלו
 בלבו ולהלחו בפניו. וזהו פי' הפסוק מזמור
 לדוד בבוא אליו נתן הכיבא כאשר בא אל בת שבע.
 פירוש דהנה ידוע של מקום שאמר מזמור תורה
 רוח הקודש ורוח הקודש בא מתוך שמחה ע"ד
 והיה כגון המנגן ותהי' עליו רוח אלקי'. והשמיענו
 הכתוב שבשע' שבא אליו נתן הכיבא לעוררו לחשובה
 הי' שריו בשמחה כמו בשעת העבירה. כי אפי'
 בתשובה הצריכה להיות בלב נשבר עכ"פ צריך
 להיות בשמחה וע"י השמחה שריו עליו רוח"ק.
 וזהו מזמור לדוד כו' פי' ששרה עליו רוח הקודש
 הבא מתוך שמחה בשעה שבא אליו נתן הכיבא
 לעוררו לחשובה כי היה כ"כ בשמחה כמו בשעת
 העבירה וחו' כאשר בא אל בת שבע. וזהו עתה

אל תענבו פי' אין ועת"ה אלא תשובה ופי' אף
 שאחס עכשוו בדרך התשובה אעפ"כ אל תענבו.
 ואף שהתשובה צריך להיות בלב נשבר אעפ"כ
 צריך להיות בשמחה ולהיות השמחה שריו בפניו
 כמו הפירוש הצ"ל. וזהו ואל יחר צעייכיים וד"ל.
 אבל לשמחה בעבודת ית"ש הוא להיסק אעפ"י שפניו
 נראה וזעפות העיקר השמחה צריכה להיות בלב.
 כי עיקר השמחה חלוי בלב ע"ד ישמח לב מבקשי
 ד' פקודי ד' ישרים משמחי לב ויזולא בהרבה
 מקומות וד"ל:

וישמעניי לבא לפרעה פירש"י לחבר ופטרון.
 ומ"מ קשה מהו לשון אב. י"ל ער"ז
 דהנה ידוע שבכל הדברים צריך שמירה מפני
 החיזונים ובפרט בדבר הגונע לעבדות השי"ת.
 ואין לך שמירה גדולה מבחי' אב לכן היינו הצדיק
 לתלמידיו המקורבין אליו כי התלמידים נקראים
 בניס. וזה כוונת המדרש בענין טהא נרד ואביהו
 שלא עלו עלה מלביהן שהי' בודאי אביהן
 בגשמי וברומני ומל' שלא עלו עלה מלביהן.
 נעדר מהן השמירה ולזה אירע להן מה
 שאירע והנה הצלות בכלל יק' פרעה כנודע
 וכן בפרט מי שיש לו ישרים מאדם אחד
 אותו האדם יק' פרעה טעורא דקליפה וחיזונים.
 וזהו שאמר יוסף הצדיק וישמניי לבא היינו לשומר
 כי עיקר השומר הוא בחי' אב כנ"ל. לפרעה
 היינו להחיזוניות והקליפה. והנה כל אדם צריך
 לקבל עליו אותו הצדיק שהוא מקורב אליו בבחי'
 אב כי כל צדיק יק' יוסף ע"ד הצדיק ובפרט
 בשעה שיושבין אלל הצדיק ומטובין בסעודה של
 מלוא שגורמת שביעה בעולם ע"ד המדרש וישבו
 לאכל לח' ומה ישיבה זו שלא היטה ישיבה של
 מלוא גיממה שביעה בעולם עכ"ו ישיבה של מלוא
 שגורמת שביע' בעולם. ואף שגם שם היטה ישיבה
 של מלוא ע"ד המדרש שנתעודו יחדיו ונתייבשו
 שלא לשלחו בו יד כמו שאמר יהודה וירדו אל
 תהי' בו מה בלע כי נהרגו אחיו ומה נעשה לנצר
 הזקן. עכ"פ לבני שאר ישיבות של מלוא ישיבה זו
 לא יק' ישיבה של מלוא. ובאמת במקומה יק'
 ישיבה של מלוא. וע"כ סיפרה לנו התורה הקדושה
 ישיבתם לאכל לחם לרמז שכוונת טונת הלחם ג'
 סיוח

חולב איתמר קן מויג יהוה זצ"ל

5

או יאמר על דרך מה שכתוב בספרי יראים (טעם אלימלך פרשת עקב) על הכתוב (דברים י, יג) ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך כי אם ליראה, והתמנית שנחנית היראה לא שייך כצדוק צבורא ז"ה וז"ש אך צבורא שאלה מעמך וכו' עיי"ש, ובנועם אלימלך (פרשת ויגש) על הכתוב ויגש וגו' על דרך הכתוב (ההלים ג, יא) וכיראתך עברתך, וזה שאמר הכתוב אדניי היינו צחינת היראה שאל את עצדיו כדי לאמ"ר, פירוש שעל ידי זה יש צכח הצדיק למשול על הגבורות על דרך הכתוב (שמאל כ, כג) ג' צדיק מושל ביראת אלהים. ודע והנן צמה שאמרו חז"ל (ב"מ סט:) שאלה הדריה צעיניה.

ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו (מד, כא). יש לומר על דרך מה שכתוב בספרי יראים (נועם אלימלך פרשת ויחי עה"פ ויקח יוסף) שיש צ' מיני צדיקים, א' שהם תמיד צדיקות וצנהצודדות ואינם משגיחים על העולם והצטרכותם, ומדריגה גדולה ומעולה ממנה הענין השני דהיינו משגיחים צעיני עולם הזה ומעורבים המה עם הצריות ומעלים הכל למקומם הרמתה, כידוע שזהו העיקר העצמות ומשפיע צעדותו שפע רב לכל העולם, וזהו הנקרא צדיק יסוד עולם, והיינו מדת כ"ל בשמים ובארץ (דברי הימים א כט, יא) (ות"א) [ותרגומו] (וזה"ק ח"א לא: עיי"ש) דאחיד בשמיא וארעא, והוא מקשר עולם הזה ועולם הבא. וזה רומז ותאמר אל עבדיך, דהיינו הצחינת צדיק יסוד עולם צחינת יוס"ק, הורידהו אלי דהיינו לצחינת כנ"ל, ולזה צריך לירד לפעמים מעבודתו והוא לנורך עליה כידוע (עצרת ישראל פרשת בהעלותך עה"פ ויהי צנוט), ולזה אל"י גימטריא גוא"ל עם הכולל שהוא יסוד כידוע (פרע"ח שער העמידה פט"ו), ואשימה עיניי גימטריא חכמ"ה צינ"ה, דהיינו אע"ג שירד מדביקותו לפעמים לשמוע עיניי

העולם והצטרכותם להשפיע להם על דרך (משמרת מד, ו) ויוסף הוא המשפיע, אף על פי קן לא יוגרע מצדיק עיניי (פרע"ח חוב ל, ו), והנן.

ונאמר אל ארני לא יוכל הנער לעיזב את אבי"ו (מד, כג). דהיינו החכמה הנקרא אבי (וזה"ק ח"ג פכ, ו) והיינו הדביקות צחינת שבשמים החי החיים, ותאמר אל עבדיך אם לא ירד וגו' דהיינו כנ"ל לירד מדביקותו להשגיח על העולם ולהשפיע להם שפע כל טוב הן בגשמיות הן בצרוניות ולהשפיע להם חורמו, לא חספון לראות פניי גימטריא חכמ"ה צינ"ה כנ"ל, וכמו שכתוב בספרי יראים על דרך משל מהכלי מלאה שאי אפשר לשפוך צנוכה עוד מרוב מילואה, ולזה צריך להשפיע מתורתו וחכמתו כדי שיוכל לקבל עוד יותר חכמה וצינה, ועל דרך מה שכתוב בספרי יראים ובנועם אלימלך (פרשת תולדות ד"ה חובע) על המאמר (ספר הישר לר"ת שער י"ג) דברים היוצאים מן הלב חוזרים ונכנסים ללב, וכמו שאמרו בחלק (פסידרון כג) ואם למדו מה שכרו כו' וזכה לצרכות כיוסף כו' המשפיע לכל עם הארץ וכו' עיי"ש.

ויקח בי עלינו אל עבדך אבי וגו' (מד, כד). על דרך הנ"ל שצדיק שצדיק הכל הוא הכנעה צחינת ירידה, וכמו שאמרו (שיריון כח) כאלקופה הנדרסת ושכן לעפר וארץ ולא צחינת עולה לשמים, כמו שאמרו צפ"ה דעירובין (נה) לא בשמים היא כו' (דברים ל, יג) צמי שמגיבה דעתו עליו כשמים וכו' רח"ל מזה. וזהו ויהי"י כי עלינו, שעל ידי זה הוא נאחו בצטרה דמותא כידוע, וכמו שכתוב (ההלים לו, יג) אל תבואני רגל גאווה גו' שם נפלו וגו', ועל ידי ההכנעה נאחו צחי החיים והוא שוכן אמו, ועל זה אמר אל עבדך אביי היינו שכל הרטון הוא לזכות להיות צחינת עבד כנ"ל.

או יאמר כי עלינו אל עבדך אבי וגו' לו את דברי אדניי, שעל ידי צחינת און והכנעה ולהיות כעבד כנ"ל, על ידי זה יוכל להמתיק כל הדברים כידוע (ראה נועם אלימלך פרשת ויגש עה"פ ויגש), וזהו כי עלינו למדריגה זו, אל עבדך אביי היינו להיות כל רצונו צחינת עבדך, על ידי זה ונגד מלשון גודו אילנא (פסידרון ק"ג), דהיינו שעל ידי מדריגה זו נוכל להכריח את כל דברי הקשים שהם צחינת אדניי ולהמשיכם לשורשן ולהמתיקם.

או יאמר ויהי כי עלינו אל עבדך אבי היינו שהרטון צחואני דלנא יהיה לצחינת עבד כנ"ל, אך צפה יוכל להגיד צחינת אדנות, וכמו שאמר הרב חמניד נ"ע (ראה עצרת ישראל פרשת ויגש) על הכתוב (בראשית לב, כט) לא יעקב גו' כי אם ישראל יהיה שמך וכהנה, וזהו ונגד לו את דברי אדניי, והנן.

ואומר הכתוב ויאמר אבינו שבו, היינו כנ"ל שההגדה צפה הוא צחינת אדנות והשתררות צחינת ישראל צירוף ל"י רא"ש, אבל צחואני דלנא הרטון שלטו לשוב צחואנה וזהו ויאמר אבינו שבו. ואומר הכתוב שבו לנינו היינו להמתיק דיינים הרמוזים בל"ו גימטריא אלהיים, ועל ידי זה ממשיך עוד פרנסה ואוכ"ל כידוע (וזה"ק ח"א מת: - פרע"ח שער הזמירות פרק ה'), ומע"ע עם הכולל גימטריא ק"ך ורומז לק"ך צירופי אלהים (פך חיים שער ע"ו פרק ו) וכשהם נמתקים נמשך עוד מהם אוכ"ל, וזהו מעט אוכל.

ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם וגו' (מה, ז). עיי"ש צפירש"י, וצריך לדקדק הלא מצואר צפסוק הקודם צאר היעב אבי יוסף העוד אבי חי. ויש לומר על דרך רמז על דרך מה שכתבתי

(פרשת נצבים) על הכתוב (דברים כט, ד) כי את אשר ישנו פ"ה גו' ואת אשר איננו פ"ה עמנו היום, והתמנית שמי שלא תיקן את צרית הימילה' שגימטריא פ"ה צריך רק לחבר אל הצדיק יסוד עולם להיות מחובר לטהור כי לבדו איננו ראוי להחלל, ועיי"ש (פרשת נצבים עה"פ כי את ישע) על הכתוב (תפלת שמו"ע) כי אחת שומע תפלת כ"ל פ"ה וכהנה, וזה רומז הכתוב ויאמר יוס"ק הוא סוד הצדיק יסוד עולם, אל אחיו היינו להנלוים ומאוחים עמו, גשו נ"א אלי ואין נא אלא לשון חפלה (ברכות ט), ורומז להגיש התפלה אליו או להתחבר בשעת התפלה אליו מחמת שהם פגמו בצחינת יוסף הצדיק יסוד עולם במכירתו, ולזה אמר להם שצריכים להגיש אליו התפלה או להתחבר אליו כנ"ל. ואומר הכתוב ויגשו, ואלו אמר להם אני יוסף אחיכם היינו המחובר עמכם, ועל ידי הצבור והאחווה הגם שפגמתם בצחינת יוסף הצדיק יסוד עולם ועת"ה אל תעצבו וגו', כי עיי"ש התשובה הרמז צועת"ה (כ"ד כה, ו), ועל ידי השפלות שלכם הרומז בגשו נא אלי כנ"ל, ממילא יוסף עוונכם.

ויש לומר עוד ועתה אל תעצבו, על דרך מה שכתוב בספרי יראים ובספר תניא ממוהר"ו (פרק כ"ו) שהסגולה להסיר העצבות הוא לשוב צחואנה, כיון שהשער הזה פתוח, וממילא יקיים צו (ומותר מן העצב) [בכל עצב יהיה מותר] (משלי ד, כג), דהיינו התשובה גורם השמחה אחר כך כידוע, וזה ועת"ה היינו עיי"ש התשובה ממילא אל תעצבו, כמו שאמרו חז"ל (יומא פו.) שהתשובה מביא ישועה לעולם, וממילא יופתח לו השמחה.

גם יש לומר על דרך הידוע (ראה ערכו יא.) שכל המצות צריכים להעשות בשמחה וזהו

העיקר, כמו שאמרו הרבה מאמרים על זה, והתשובה היא גם כן מלוא מהמנות, ולזה רומז ועתה אל תעצבו שגם בעשות התשובה צריך להיות בשמחה, ועיין שם בספרי יראים (מאור עינים פרשת האזינו ד"ה אחא בש"ס) שלזה אין מועיל תשובה לשו"ל רח"ל מפני שאי אפשר לשבז בשמחה, ואם יש לאל ידו לשבז מאהבה ומשמחה צודאי אין דבר שלא יועיל התשובה.

← **ועוד** יש לומר ועתה אל תעצבו ואל יחר צעייכם, צריך לדקדק הלשון ואל יחר צעייכם. ויש לומר על דרך הידוע (בראשית חכמה שער הקדושה פרק ו') שהעצבות והכעס הם שורש אחד והשמירה מעצבות מועיל גם כן שלא לכעוס, וזהו אל תעצבו וממילא ואל יחר. והנה ידוע מה שאמרו חז"ל (מדרש ב"ב) שעל ידי הכעס חכמתו מסתלקת ממנו, וזהו ואל יחר צעייכם דהיינו שלא יפגום הכעס צעייכם, שעייני גימטריא חכמה בינה שהם תרין רעין דלא מתפרשין (ליקוטי מורה פרשת וירא עפ"י זוה"ק ח"ג ד. ל.)

וגם יש לומר על דרך הידוע שהתיקון לשו"ל רח"ל הוא השמחה כנ"ל, וכמו שכתוב בספר עבודת הקודש (לפון שמיר אות קח) הרמז ע"כ מזריע זרע, וזהו רומז ועתה אל תעצבו ואל יחר צעייכם כי מכתם אותי הנה היינו שעל ידי העצבות והכעס מכתם האות הנצחית ח"ו למצרים, וכידוע (זוה"ק ח"ג קכג) שיוסף רומז לזדיק יסוד עולם והוא הוא, ולואת הזהיר להם מזה שלא למכור ח"ו האות להסטרא אחרא אשר העצבות והכעס בא מסטרא דיליה רח"ל, ולזה רומז מה שכתוב (תהלים נח, יא - סד, יא) ישמח זדיק, והבן.

ויש לומר עוד על דרך הידוע שהתורה היא נצחית, וכמו שכתוב בזוה"ק (ח"ג קכב) גודל

העונש האומרים שהתורה אינה אלא סיפורי מעשיות, והנה אמרו חז"ל (ברכות ה.) גודל מעלת המקבל יסורים בשמחה ומכל שכן שלא לבעוט ח"ו בהם שעל ידי זה גורם ח"ו כן למעלה, וזהו ואל יחר צעייכם דהיינו למעלה, וצפרט בצחרון הפרנסה הסגולה היא להסית דעתו מכל וכל, וכמו ששמעתי מפה קדוש אדומו"ר נ"ע על מאמר זוה"ק (ח"ג קכח) צעתיקא תליא מילתא דהיינו להעתיק מדעתו, וזהו הפירוש דבר אל בני ישראל ויסע"ו דהיינו ליסע ולהעתיק מדעתם, ומזונות של אדם הוא כקריעת ים סוף, וכהאמת שכל מה דעביד רחמנא לטוב עביד (ברכות סג), וכמו ששמעתי מהרב המגיד נ"ע שכל עיני יסורים אינם אלא כדי להשמר מבחינת שצירה רח"ל כידוע, וכמ"ש על הכתוב (תהלים נה, כ-כא) רבות רעות לדיק גו' אחת מהנה לא נשבר"ה, וכמה וכמה עיניים יש ביסורים אשר נסתר בהם טובות נפלאות, ועל דרך העדר קודם למעשה כדי להעשות כלי מחזיק ברכה ושפע וגדולה כידוע למשכילים.

והנה בשעת העדר ההשפעה הנריכה לכל זהו בחינת מכירת יוסף למצרים כמו שכתוב בספרי קבלה (זוה"ק ח"ג קכז) על דרך ונהר יחרז ויבש (ישעיה יב, ה - איוב יד, יא) ח"ו, ומכל מקום תשובה תפלה דקה מעבירין את רוע הגזרה ודי לו אחיה בחינת העדר קצת מן הקצת, וכמו שאמרו חז"ל במסכת ערכין (נ"ג) עד היכן תכלית של יסורין כו' הושיט ידו לכיס ליתול ג' ועלו צ' וכו' עיי"ש. וזהו רומז ועתה אל תעצבו ואל יחר צעייכם, דהיינו למעלה עולם המשגית, כי מכתם אותי הנה היינו כנ"ל שבכל מקום שיש בחינת מכירת יוסף ח"ו צעת ההעדר השפעה ע"י מעשינו הוא, ואעפ"כ אל תעצבו וגו' כי למחיה שלחני לשון הוצאה והפשטה, לפניכם

דהיינו ההעדר השפעה מבחינת לדיק יסוד עולם הוא לטובתכם, ולמחיה כנ"ל שלא תבואו ח"ו לבחינת אני אמלך וכו', וע"י ההעדר קצת מדבקו צמי החיים, וכמו שאמרו חז"ל (ערכין נ"ג) כל שעבר עליו מ' יום בלא יסורים קבל עולמו כו' פורעניות מזדמנת לו וכו' עיי"ש, והיינו על דרך מ"ש על המאמר שכתו וגברתו מל"א עול"ם דהיינו מל"א עם הכולל גימטריא חס"ד, והיינו שהעולם שלו זהו עצמו הוא חסד אל כל היום, כידוע (עץ חיים שער א' עק ד') סוד הצמצום שעל ידי זה היה צריאת העולם, ולזה צריך להיות בכל פעם אחיה בחינת העולם כמו שאמרו שם חז"ל (ערכין נ"ג) התכלית של יסורין, ועל ידי זה הוא בחינת עולם מלא, אבל בלאו הכי סימן שקיבל עולמו ואינו בחינת עולם מלא, וגם קבל הוא לשון אופל (ע"י שמו"ל, כא בפרגום אונקלוס ורש"י) שעולמו הוא חשך שמשחמא הוא מצלי העולם דאי לאו הכי לא היה אפשר לו בלתי יסורים קצת כנ"ל, וזהו הפירוש שאמרו שם וכל כך למה דהיינו למה לי כלל וכלל היסורים אלו דחשיב חסם ועל זה משני כל שעברו וכו', וזהו כי למחיה שלחני אלהים לפניכם. וגם יש לומר הפירוש וכל כך למה היינו למה להאריך כל כך בענין יסורים לתקור ולדרוש עד היכן תכלית יסורים, ועל זה משני כל שעברו וכו', ולזה מאריך הש"ס לפסוק שדי ביסורים הנחשבים שם, וגם רומז וכל כך למ"ה היינו כדי לזכות לבחינת מ"ה.

או יאמר כי למחיה וגו', מחיה גימטריא ג' פעמים אחיה וגימטריא ס"ג הרומז לבניה (זוה"ק ח"ג קכז) ועולם התשובה (זוה"ק רש"י ח"ג ל"ג) שהוא אחיה והוא ג' מילואים, והיינו כנ"ל שההעדר השפעה קצת הוא למחיה, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה.) יפספס צמעיו וכהנה

דהיינו כדי לשבז בתשובה שלימה, ועל ידי זה יהיה דנוק באל חי וקיים, אמן.

וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ וגו' (מ"ה ז). יש לומר על דרך הנ"ל דהיינו כדי לזכות להענוה השלימה ובחינת שארית, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה ז.) על הכתוב (מ"ה ז.) לשארית נחלתו, וזהו לשום לכם שארית בארץ, ועל דרך מה שאמרו חז"ל (פסוק ה.) על הכתוב (ישע"י כו, יט) הקיפו גו' שוכני עפר למי שנעשה שכן לעפר צחייו, וכל זה נרמז בזה הכתוב, ועל דרך מה שכתבתי (פרשת וירא) בשם אדומו"ר נ"ע על הכתוב (תהלים כג, כא) הצילה מתרב נפשי מיד כלב יחידתי, והתמלית הוא שכשנראה לאדם בחינת צדוהא כלפי שמיא אזי סימן שנכשל ח"ו בצריחו, והוא סוד חרב נוקמת נקם צריח (ויקרא כו, כה) עיי"ש באורך.

ואומר הכתוב ולהחיות לכם לפליטה גדולה, שעל ידי הענוה השלימה זוכה להחיות וגו', וגם שעל ידי זה הנ"ל זוכה להציל חסד והגדולה שלא ילך למקום אחר כי אם למקום הצורך, וזהו לפליטה גדולה. וגם רומז הכתוב למה שכתוב בספרי קבלה (עץ חיים שער א' עק ד') בענין צריאות העולם בענין הרושם והצמצום, וגם למה שכתבתי על המאמר (ר"ה ז.) שנעשה כשירי"ם, ומה שאמרו (בראשית כח, י) צענין יציאת הצדיק עושה רוש"ם, וכן הוא רוש"ם גימטריא תקו"ם, ועיי"ש (ספור ר' קאפיל בכוונת תיקון חמות) על הכתוב (תהלים קכ, יד) אתה תקו"ם תרח"ם ציו"ן, וכן הוא ציון גימטריא יוסף (ליקוטי מורה פרשת וירא), וציו"ן מורה על הרוש"ם, והבן שכל זה נרמז בזה הכתוב וישלחני גו' שארית.

ודע והבן שהראשי תבות וסופי תבות של וישלחני אלהים לפניכם גימטריא

או מעשים טובים או תלמוד תורה רמזו ב'ועתה', כלומר שיעשה עתה מיד, ולא יאמר כשאפנה אשנה שמא לא תפנה (אבות פ"ב מ"ד). וכן תשובה, שוב יום אחד לפני מיתתך, כמו שהשיב רבי אליעזר לתלמידיו, כי איך יודע באיזה יום שתמות (שבת קנ"א), על כן תקדים מיד. וכן הענין אמור בכל מעשה טוב, יחמוץ מיד אולי יקדמנו המות. ומה שאמרו אין 'ועתה' אלא תשובה, כי שם בענין חטא אדם שייך ענין התשובה, וקל להבין.

קמג. אמר, 'ה' שואל, לא אמר 'מצוה' רק 'שואל'. הוא מבואר בפרק כמה מדליקין (שם לא ב) דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר, אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר (דברים י, יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה' וגו', [וכתיב] (איוב כח, כח) 'ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה' וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת 'הן', עכ"ל. והענין, כי היראה ואהבה הפנימית, כביכול אין בידו של הקדוש ברוך הוא. מה שאין כן ביראה החיצונית שהוא העונש, והאהבה החיצונית שהוא לקבל פרס, אף-על-פי שהבחירה נתונה במעשים אשר עושה, מכל מקום בעל מעשה הזה עושה בשביל דבר מה שבד הקדוש ברוך הוא, כי זהו בידו של הקדוש ברוך הוא, גומל לאיש חסיד כמפעלו יתן לרשע רע כרשתו. אמנם על הפנימית אמר (ברכות לג ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, דגם אינו בשביל דבר שבד הקדוש ברוך הוא, והיינו גמול ועונש. ועל זה נאמר (ישעיה לג, ו) 'יראת ה' היא אוצר', כי מדרך המלכים להניח באוצרם דבר שהוא סגולה ואינו בנמצא, כי מה שהוא ברבוי אצלם, מה להם לעשות מזה אוצר. כך כביכול הקדוש ברוך הוא מניח באוצרו יראה, כי יראה כביכול אין בידו. כמדומה שכן פירש הרב הבחיי (דברים כח, נח). על כן אמר 'ה' שואל. וכדי לשלול אהבה ויראה חיצונית, לא אמר 'ה' שואל ממך יראה', כי אולי יבין שהכוונה על יראת העונש, וכן אהבת השכר, על כן שלל ואמר, צריך אתה להבין 'מה ה' שואל מעמך', כי אינו שואל היראה ואהבה שאתה סובר, כי אם ליראה את ה' אלהיך ולעבוד אותו, כלומר היראה תהיה מצד ידו ליראה מפניו, וכן האהבה לאהוב אותו ברוך הוא, ולא יראה ואהבה, יראת עצמך מפני העונש, ואהבת עצמך בשביל קבלת הפרס, רק יראה ואהבה מצדו יתברך שהם פנימיים כדפירשתי.

קמד. ואמר, 'לאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך'. הזכיר עבודה אצל אהבה, ולא הזכיר אצל יראה, כי עיקר העבודה הוא בלב, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (תענית ב א) איזה עבודה שהיא בלב היא אומר זו תפלה. ביאור דבריהם, כי להיות כוונת הלב שלא יפנה אנה ואנה לשום מחשבה, רק לכוונת התפלה, ולהיות שמח ודבק בו יתברך, היא עבודה גדולה בלי ערך שלא יתור הלב. והרבה צריך האדם להרגיל את עצמו, שיהיה לבו דבוק תמיד, ולא יהיה בלבו פניית מחשבת חוץ. על כן אמרו, התפלה היא עבודה גדולה בלב, שיהיה מחשבתו תמיד דבוקה בכוונת המלות. וכן אני אומר לכל העבודות הנכללות בענין

קלמ. ומה שכתוב באברהם (בראשית כב, יב) 'ירא אלהים אתה', ולא כתיב 'ירא ה'', מתורץ על פי הזהר (ח"א דף ק"כ ע"א) מה שפירש על פסוק (שם שם, ו) 'הגני בני', שיצחק אמר לאברהם, הלא אבי אתה, כלומר נתפרסם עניןך במדת החסד, כמו שכתוב (מיכה ז, כ) 'חסד לאברהם', ואיך אתה תעשה כזה. השיב לו, 'הגני בני', כלומר לעת עתה אני במדת בני, להתלבש בנבונה ובמדת הדין, (עכת"ד הזהר). והו ענין שנתלבש עתה באלהים. וזה רמז במאמר דלעיל (אות קלו) בבראשית רבה (פנ"ו ס"י), אלא כבשתי רחמי כו', ודו"ק.

קמז. וענין הפסוק (קהלת יב, יג) 'סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא' וגו', ולא כתיב 'את ה' ירא'. 'האלהים' הכתוב כאן בה"י הידיעה, נראה לי [שרומז] על עצם אלהותו יתברך. והוא על דרך שפירש בראשית חכמה (שער היראה פ"א, אות ו) על הפסוק (דברים ד, לה) 'אתה היראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו', זה לשונו: יראה 'הראת', כי בעינינו ראינו מציאת הנבואה, וידענו כי ה' הוא האלהים. ירצה, האלוה [התקוף] ארון ופמרון לעולם, ואין עוד מלבדו. והוא מה שפירש המתרגם (ראה תרגום אונקלוס, ותרגום יונתן בן עוזיאל) ארי ה' הוא אלהא, כי 'אלהא' מורה על אלהות אין סוף, מלך מלכי המלכים, עכ"ל.

קמא. וממה שכתבתי, תתבאר פרשת יראה ואהבה, שהיא בפרשת עקב (דברים י, יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה' כו', 'את ה' אלהיך תירא אתו תעבד וכו' תדבק ובשמו תשבע' (שם שם, כ). יש להתעורר, מה לשון 'ועתה', היה לו לומר 'הנה' ה' שואל, ורש"י פירש מה שפירש. עוד יש להתעורר, 'מה ה' שאל מעמך כי אם ליראה', למה אמר לשון שלילה ואריכות לשון, היה לו לומר 'הן ה' אלהיך שואל מעמך היראה'. ורבותינו ז"ל תקנו זה הדבר במה שאמרו (ברכות לג ב), יראה מילתא זוטרתא לבני משה, גם אני אלך בעקבותיהם, אמנם דבריהם צריך פירושו. גם יש להתעורר, בפסוק למה אמר 'שאל', ולא אמר 'ה' אלהיך מצוך'. גם יש להתעורר, 'ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', למה לא הזכיר 'ובכל מאורך', כמו שהזכיר בפרשת שמע (דברים ו, ה). או, למה הזכיר עבודה יותר באהבה, ממה שהזכיר ביראה. גם יש להתעורר בפסוק (שם י, יג) 'לשמר את מצות ה' וגו' לטוב לך', למאי נפקא מינה אמר 'לטוב לך', כאילו נותן חס ושלום מקום למענות לעבוד על מנת לקבל פרס. או, למה לא אמר 'לטוב לך' בפסוק הראשון (שם שם, יב) 'בכל לבבך ובכל נפשך לטוב לך'. עוד יש להתעורר בפסוק, 'דק באבתך חשק', לפי המשך הענין היה לו לומר 'ולא חשק רק באבתך'. עוד יש להתעורר, 'את ה' אלהיך תירא' (שם שם, כ), למה כפל ענין היראה, הלא כבר הזכיר 'כי אם ליראה' וגו'.

קמב. ביאור הפרשה, אמר 'ועתה'. בבראשית רבה (פנ"א ס"ו) 'הן האדם וגו' ועתה פן ישלח ידו' (בראשית ג, כב), אין 'ועתה' אלא תשובה, כמו שכתוב (דברים י, יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך'. צריך ליתן מעם לדבר, היאך נרמז בתיבת 'ועתה' התשובה. הענין, הן תשובה

תנא תהלים פו תרגום

יֵאָרוֹם רָבָא אֶת אֱלֹהָא וְעַבַד פְּרִישָׁן אֶת הוּא אֱלֹהָא בְּלַחֲדָא: יֵא אֵלֶּף יְתִי וְ אִוְרְחָתָא אֶתְחַלְּדָא בְּקוֹשְׁמָא יַחַד לְבָבִי לְמַדְחַל שְׁמָךְ: יֵב אִוְרְךָ אֱלֹהֵי בְּכַל לְבָבִי וְאִכְפְּדָה שְׁמָךְ לְעוֹלָם: יֵג בְּיַחְסָדְךָ גְּדוֹל עַלֵי

לְעוֹלָם: יֵא אָרוֹם טוֹכָךְ רַב עַלֵי וּפְצִיתָא נַפְשִׁי מִשְׁיּוֹל אֲרַעִיתָא:

רש"י לתחמונים: (י) ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך. עד שלל נכראו המלאכים נכראו השמים והארץ,

מצודת ציון

(יא) הורני. ענין למוד: יחד. מלשון חד ואחד: (י) כי גדול. או ידעו אשר אתה גדול ועושה נפלאות לבדך: (יא) מהלך. למען אלך גם אני באמתך, רוצה לומר ללכת באמתך כמוך: יחד לבבי. עשה לי לב אחד ומחשבה אחת ליראה את שמך ולא אהיה תלוי ומסופק: (יג) גדול עלי. הגדלת עמי חסד:

מצודת דוד

ואבינו, אז יבאו אליך הגוים לכבוד שמך: (י) כי. אז יספרו הגוים גדולתך ויכחשו אלהיהם, ויודו כי אתה אלהים לבדך, ואלהיהם אינם אלהים: (יא) הורני. בראותי כדרך נבואה כי יענהו השם, והוא מתחנן לתקן לו סבות ועלילות להוסיף ליראה את שמך.

אבן עזרא

ומלת יחד מגזרת יחיד, או חבר מגזרת יחד: (יב) אודך. על החסד שגמלתי הכתוב אחריו, הוסיף דוד במלת עצמו לעולם יתור מן הגוים שאמר עליהם ויכבדו, והוסיף על הגוים המכבדים שמו מלת לעולם: (יג) כי, תחתיה. תואר לשאול, כי לא

רד"ק

זה יהיה בזמן משיחנו: (י) כי. יכירו אז כולם כי אתה גדול על כל אלהים, ואתה עושה נפלאות כשיראו שתעשה נפלאות עם ישראל בהוציאך אותם מביניהם, ואז יכירו כי אתה אלהים לבדך: (יא) הורני. אע"פ שאני יודע כי אתה אלהים לבדך מדרך הקבלה ובמעט ידיעתי, אני מתחנן לפניך שתורני דרכך ותוסיף לי ידיעה בחכמת יצירתך, וכי כולם עומדים בכחך, וכשאדע זאת הידיעה שהיא חכמת הטבע,

מדרשי חז"ל

רבי יצחק ואית דאמרי לה בש"ר חנינא, אדם יש לו שתי פרות אחת חורשת ואחת אינה חורשת, מה עשה נטל העול ונתן על שתינה ועשה לאותה שאינה חורשת שתחרוש, דבר שאינה מקבלת ברצונה הוא עושה בעל כרחו ומדריך אותה להיכן שהוא מבקש, ויצר הרע אין אתה מדרוך אותו שנאמר: הורני ה' דרכך. וילקו"ש.

(יב) אודך ה' אלהי בכ"ל לבבי וגו'. שלא יא לאי לבי נוקף, בכל לבבי ביצר הטוב וביצר הרע. אמר רב אחא מהו והצלל נפשי משאול תחתיה, רבי יודן אמר דרכן של מנאפים נתונה בעמקה של שאול, רבי ברכיה אמר בשם רבי יצחק כי חסדך גדול עלי שהצללתי מדרךך של מנאפים. (שם).

(יא) הורני ה' דרכך וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם אם ראינו יוצא מן הדרך השטני כשבילך,

תרגום תהלים פו תנ

אֲדַנִּי נַפְשִׁי אֶשְׂא: הִכִּי־אֶתָּה אֲדַנִּי מוֹכ וְסִלַּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קְרֹאֶיךָ: וְהַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהִקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנֹתַי: וּבַיּוֹם צָרְתִי אֶקְרָאךָ כִּי תַעֲנֵנִי: חֲאִיךָ כַּמּוֹךְ בְּאֱלֹהִים אֲדַנִּי וְאִין כַּמַּעֲשִׂיךָ: מִכָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לַפְּנֵיךָ אֲדַנִּי וְיִכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ:

יֵי וְלִית כְּעוֹכְדֵךְ: מִכָּל עַמֻּמְיָא דִּי עֲבַדְתָּ יִתְחוּ וְיִסְתְּרוּן קְרַמְךָ וְיִתְגַּוּוּ אִיקְרֵי לְשִׁמְךָ:

רש"י לשרל, כן מפורש נאגדת תהלים: (ד) נפשי אשא. לבי חסין: (ה) ואין כמעשיך. המקדים עליונים

מצודת דוד

(ד) נפשי אשא. אני נושא נפשי להטעין עליך ולהשעין כך: (ז) כי תענני. בטוח אני שתענה לי: (ח) באלהים. הם שרי מעלה: ואין כמעשיך. אין בעולם מעשה נפלא כמעשיך: (ט) יבואו וגו'. כי לעתיד יאמינו הכל בה':

אבן עזרא

כי אני בצרה. וטעם כי תענני שאדע דעת אמת כי תענני, כעבור שאין כמוך באלהים ה', כדברי משה [מין] כה' אלהינו בכל קראינו אליו (דברים ד ז): (ט) כ"ל. כאשר יראו הגוים שסבבוני כי אני בצרה גדולה, כאשר יספרו לאחרים שהושעתני כי אני עני

רד"ק

סבורים שהם יכולים להציל הצועק, והם אע"פ שיש להם ממשלה בתחתונים אינם אלוהות: (ח) אין כמותך. בהם. כי הם שלוחים ואתה שולח, ואין בידם לעשות אלא כפי שהם מצווים: ואין. בהם שיעשה כמעשיך, כי הם אינם עושים אלא כפי מצותך: (ט) כ"ל. בזמן הזה יש איזה אומות טועים בעבודתם באלהים רבים, ורוצה לומר יהיה עוד זמן שכל הגוים אשר עשית יכירו כי אתה עשית, ויבואו וישתחוו לפניך כי יכירו כי אתה ארון הכל: ויכבדו לשמך. לא לשם זולתך,

מדרשי חז"ל

היכי פתח אשרי יושבי ביתך ואחר כך עומד המפסטר ואומר אין כמוך באלהים ה' וגו'. (מסכת סוטים מ:).

אין כמותך וגו'. בונה שבעולם מלך בשר ודם צר צורה ביבשה, אבל הקב"ה צר צורה במים ואומר ישעיהו המים בונה שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין משהו דירוק בעליונים ובתחתונים שמה בחלל, אבל הקב"ה אף בחלל שנאמר: ועוף יעופף. וילקו"ש.

תרגום תהלים פו תנ

אֲדַנִּי נַפְשִׁי אֶשְׂא: הִכִּי־אֶתָּה אֲדַנִּי מוֹכ וְסִלַּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קְרֹאֶיךָ: וְהַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהִקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנֹתַי: וּבַיּוֹם צָרְתִי אֶקְרָאךָ כִּי תַעֲנֵנִי: חֲאִיךָ כַּמּוֹךְ בְּאֱלֹהִים אֲדַנִּי וְאִין כַּמַּעֲשִׂיךָ: מִכָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יְבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לַפְּנֵיךָ אֲדַנִּי וְיִכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ:

יֵי וְלִית כְּעוֹכְדֵךְ: מִכָּל עַמֻּמְיָא דִּי עֲבַדְתָּ יִתְחוּ וְיִסְתְּרוּן קְרַמְךָ וְיִתְגַּוּוּ אִיקְרֵי לְשִׁמְךָ:

רש"י לשרל, כן מפורש נאגדת תהלים: (ד) נפשי אשא. לבי חסין: (ה) ואין כמעשיך. המקדים עליונים

מצודת דוד

(ד) נפשי אשא. אני נושא נפשי להטעין עליך ולהשעין כך: (ז) כי תענני. בטוח אני שתענה לי: (ח) באלהים. הם שרי מעלה: ואין כמעשיך. אין בעולם מעשה נפלא כמעשיך: (ט) יבואו וגו'. כי לעתיד יאמינו הכל בה':

אבן עזרא

כי אני בצרה. וטעם כי תענני שאדע דעת אמת כי תענני, כעבור שאין כמוך באלהים ה', כדברי משה [מין] כה' אלהינו בכל קראינו אליו (דברים ד ז): (ט) כ"ל. כאשר יראו הגוים שסבבוני כי אני בצרה גדולה, כאשר יספרו לאחרים שהושעתני כי אני עני

רד"ק

סבורים שהם יכולים להציל הצועק, והם אע"פ שיש להם ממשלה בתחתונים אינם אלוהות: (ח) אין כמותך. בהם. כי הם שלוחים ואתה שולח, ואין בידם לעשות אלא כפי שהם מצווים: ואין. בהם שיעשה כמעשיך, כי הם אינם עושים אלא כפי מצותך: (ט) כ"ל. בזמן הזה יש איזה אומות טועים בעבודתם באלהים רבים, ורוצה לומר יהיה עוד זמן שכל הגוים אשר עשית יכירו כי אתה עשית, ויבואו וישתחוו לפניך כי יכירו כי אתה ארון הכל: ויכבדו לשמך. לא לשם זולתך,

מדרשי חז"ל

היכי פתח אשרי יושבי ביתך ואחר כך עומד המפסטר ואומר אין כמוך באלהים ה' וגו'. (מסכת סוטים מ:).

אין כמותך וגו'. בונה שבעולם מלך בשר ודם צר צורה ביבשה, אבל הקב"ה צר צורה במים ואומר ישעיהו המים בונה שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין משהו דירוק בעליונים ובתחתונים שמה בחלל, אבל הקב"ה אף בחלל שנאמר: ועוף יעופף. וילקו"ש.

ועליונים. וכבר כתבתי שנעשה בכח התורה שבוה
מחדש הקדוש ברוך הוא מעשה בראשית ונברא
 בכל יום המן מתורה החדשה. ומה היו בני ישראל
מבינים שהתורה החדשה ה' בתוך המן ולזה ירד
 זמן קודם מתן תורה שיקבלו מקודם התורה
 שבתוך המן ואחר כך יקבלו כל התורה שיתחדש
 בכ"י ולא במה שבתוך המן לחוד. וזה סמיכת
הפסוק הנני ממטיר וגו' ולקטו דבר יום ביומו.
שאין הבנה לפי זה ועיין רש"י. ועוד שהפסוק
מתחיל בלשון רבים הנני ממטיר לכם והול"ל
למען אנטנו הילכו בתורתו אם לא. אך הלומד
לשמה כנ"ל מרגיש בכל יום התורה החדשה ואם
אינו לומד לשמה הוא כגוף בלא נשמה כמ"ש
החזיר נשמות לפגרים מתים. אדם נברא בכל יום
במבואר בתד"א כן התורה. וכן ה' במן צדיקים
שמוגשים התורה החדשה באכילת המן נמצא
להצדיקים היה יורד להם המן עם התורה להתלבש
בו התורה החדשה כי לא היה ענין אחר להתלבש
בו רק ע"י המן ולשאר העם לא היה יורד שום
תורה עם אכילת המן. וז"ש למען אנטנו הילך
בתורתו. זה קאי איירדת המן אם ילך להם עם
התורה. כי אם המן לא יועיל להם למה להם תורה
עוד. וזה דבר יום ביומו. היינו הדיבורים של
הקב"ה יום ביומו. ויאמר משה אליהם הוא הלחם
אשר נתן ד' לכם לאכלה (שמות טו. טו). זה הדבר
אשר צוה ד'. בתוך הלחם וז"ש אור חדש על ציון
האיר. אור זה תורה כי מציון תצא תורה (ישעיה ב.
ט. והערב נא וכו' ודברי אשר שמתו בפיך לא
יגשו מפ"ך כו' (ישעיה נט. כא): (חסר הסיים)
 (מכת"ק)

פ

חפלה לדוד וגו' כי עני ואביון אני. הדנה החילוק
 יש בין עני שמוצא מציאה בין עשיר
המוצא מציאה. גם יש חילוק בין המציאה ראשונה
בשעה שאין לו. ולאחר שמוצא המציאה אין לו עוד
שמחה מהמציאה השניה כמו מן הראשונה. ודוד
ומלך עליו השלום היה לו תשוקה להתפלל כמו
סי שלא היה מתפלל מעולם: (מכת"ק)

להם נאה לחדות ולשמחה השתא בהאי שעתא. פי'
 בבחי' של האי שעתא. וזה ה' בחי' ישעיה הנביא
 שראה והשיג הגאולה הע"ל. וז"ש (שחרית לשבת
 יו"ט) ובמקהלות רבבות עמך כו' על כל דברי
 שירות ותשבחות דוד בן ישי כו'. פי' כי לע"ל
 כאשר יתגלה כבוד מלכותו ית"ש במקהלות רבבות
 וכו' ואז יתפאר שמך בבחי' הגדלו' אז יתבאר
 וישוב הכל על כל דברי שירות ותשבחות של דוד
 המע"ה כאשר הוא אמר כל השירות בבחי' הנ"ל.
 ולזה כאשר בא לאותו מעשה דבת שבוע אף כי לא
 חטא וכבר העביר ה' חטאתו. בכ"ז ה' ירא פן
 חלילה יפול ממדריגתו מרוה"ק שלא יכול לומר
 השירות ותשבחות בבחי' גאולה העתידה כמו עתה
 רק כמו שהם בבחי' עוה"ז ולא יתכנו לפניו ית"ש.
 ולזה אמר השיבה לי ששון ישעך העתידה להיות
 ישעך באמת ובשמחה הזאת תרנן לשוני צדקתך.
 וזה אל תשליכני מלפניך רוח קדשך אל תקח
 ממני. פי' הרוח הקדוש שזכיתי לראות במעלות
 כבודך בגאולה העתידה אותה אל תקח ממני למען
 תרנן לשוני צדקתך ופי' יגיד תהלתך שאוכל עוד
 לומר שירות ותשבחות לפניך בבחי' הנ"ל:

סב

ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו גדול
 המעשה וכו' באבות. מעלה אני עליכם כאלו
 עשיתם. החסד הוא משום שמצינו כ"ז למחזיקי'
 כו' אבל הת"ח עצמם. עי' לא ראתה (ישעיה סד. ג).
 לכך אומר שמדת החסד הוא שמשלם למחזיקים
 כמו הת"ח עצמו שהם מעשים ומתקני' את העם:

סח

וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהי' וישישו
 בשמחה. כפל הלשון וישישו בשמחה
 הדנה שמחת העולם הזה הוא רק בשעת מעשה ולא
 לאחריו. כיום אתמול כיעבור (תהלים צ. ד). ואין האדם
 משמח את עצמו במה ששמח אתמול בשמחת עולם
 הזה. אך בשמחת של מצוה יש לו להאדם שמחה
 לעולם במה ששמח בשמחת של מצוה. וז"פ וישישו

ש"מחה שהי' לו ככור: (מכת"ק)
 עת

משכיל לאסף האזינה עמי תורתו הטו אונכם
 לאמרי פי. כי הנה בכל יום מתחדשים
 דברי תורה מפי הקב"ה ומפי מתיבתא דרקיע
 שלמעלה כמבואר בספרים במדרש על אברהם
 (בראשית כו. ה) וישמור משמתי מצותי חקתי
 ותורתו. אפי' מה שהקב"ה מחדש בכל יום ה' אברהם
 אבינו יודע שהיו הכליות יועצות. ועכשיו
 אם האדם לומר תורה לשמה וזכה לדברים הרבה
 (אבות ו. א) ונעשה כמעין המתגבר ומתלבש
 התורה החדשה בהתורה שלומד היום ומודיע לו
 התורה שנתחדש היום. וז"פ וזכה לדברים הרבה.
 וז"פ שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
 בראשית. טוב היינו התורה כי לקח טוב נתתי לכם
 (משלי ד. ב) אין טוב אלא תורה שהקב"ה ברא כל
 העולם בתורה. ובתורה חדשה שנתחדש בכל יום
 זה הוא מעשי בראשית. וזה כוונת רז"ל בכל יום
 יהיו בעיניך כחדשים. והאין אפשר זה ולהניל
 נוחא שצריך לידע שהתורה שלמדת אתמול אם
 היום תלמוד לשמה. יבא לך תורה חדשה. ח"פ
 (דברים יא. יג) אם שמוע תשמעו וגו' שפרש"י אם
 תשמע בישן תשמע בחדש ג"כ הפי' כנ"ל. ח"ש
 כגמ' ברכות (ברכות ס. ע"ב) בברכת המפיל הנוסחא
 ותן חלקנו בתורתך שעמד הצל"ח כזה הנוסחא
 שלא ידע הפירוש. אך בכל לילה מודיעים
 להנשמה הטהורה מה שנתחדש בלילה הזאת
 כמבואר בשבחי האר"י ז"ל שהיו מודיעים לו כל
 הסודות בעת שישן ועליהם אומר (אבות ו. א)
 משמח את המקום משמח את הבריות וכו'
 ומרומתו על כל המעשים. כשהצדיק זוכה
 להתורה החדשה שנתחדש היום מעשי בראשית
 נתחדשו ונעשו בהתורה החדשה. או הצדיק בידו
 לעשות במעשי בראשית כרצונו. וז"פ (שמות טו. ה)
 הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ולקטו דבר יום
 ביומו למען אנטנו הילך וגו' הדנה המן הלך בכל
 יום ולא מיום לחבירו הטעם מפני שבכל יום נברא
 המן מחדש שהיום נתהוו ונברא בעולמות

שיצתה נשמתו באחד ונתדבק באחד. והבן: פט

זכר אני מה חלד על מה שוא בראת בני אדם וגו' מי גבר וגו'. גבר ר"ת "גומלי חסדים ביישנים" רחמנים. איה חסדיך הראשונים:

צא

אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי. שיש צדיקים שבאים בחייהם לעולם עליון הנקרא אריך אנפין שמשם בא מדת ארך אפיים לעולם ר"מ ארוך בדורו ה" כו' (נדה כד ע"ב):

קא

עשה טטים שנאתי לא ידבק בי רע לא אדע וגו' לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה וגו' לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. היינו הניצוצות של רשעים לא ידבק בו ועי"כ רע לא אדע:

קב

פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. עיין בווה"ק (פ' בראשית דף רל"ד ע"א) שמפרש על מעלת תפלה בציבור. אך הנ"ל ע"פ מ"ש (תהלים קה) לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית לרמו כי על ידי תפלתו של משרע"ה פתח לנו פתח תקוה לשמוע אל הרנה ואל התפלה. והוא לנו לעזר בכל דור ודור לקבל תפלת עמו בני ישראל להיות נענים בכל צרותם. וזה ג"כ הרמו בפ' הנ"ל פנה אל תפלת "ה"ע"ר"ע"ר (הוא) (גימט') משה. נאפשר לכווין דבריו במה שאמר ה"ע"ר"ע"ר בגימטריא משה עם ה"ר של משה "רבינו בגימטריא כך כמספר הערער תקמ"ה] ועי"ז ולא בזה את תפלתם בכל דור ודור:

קו

ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו וגו' מהרו שכחו מעשיו וגו' ויתן להם שאלתם וישלח רוזן כנפשמ ויקנאו למשה במחני' לאהרן קדוש ד'. י"ל סמיכת הפסוקים בדרך

פשוט. דהנה כתחלה מיד כשבאו למדבר ולא היה מים לעדה וצמאון הוא אחד מארבע קליפות נחש שרף ועקרב וצמאון ובמדבר שולט החמה מאד כידוע. וכן בלחם שכלה המצות שהוציאו ממצרי' וכמעט שמתו ברעב והלכו אצל משה ואהרן והנה כל העדה אין אחד מהם שלא נצמא למים ורעב לאכול וכשבאו אצל משה ואהרן ראו שהם אינם חושקים לשום דבר ולא חסר להם שום דבר לא לאכול ולשתות רק הלכו בדביקות גדול ודורשי ד' לא יחסרו כל טוב ואין מחסור ליראיו (תהלים לה. יא) ולא יראה כי יבא חום ולא ימיש מעשות פרי (ירמיהו יז. ח) היינו המצות משום דכל דבר אינו מפסיקם מהדביקות מחמת התפשטות הגשמיות ובכלל ישראל לא היו במדריגה זו רק משה ואהרן.

ולזה כתיב ויקנאו למשה במחנה וגו': (מכתי"ק) שם ויתן להם שאלתם וישלח רוזן כנפשמ. כמו שכתב בחובת הלככות שעולם הזה ועולם הבא הם ב' הפכיים כמו אש ומים בכלי אחד כשזה קם זה נופל. ולכך ויתן להם שאלתם אבל נעשה רוזן כנפשמ. ולכך כתיב ויאכלו וישבעו מאד ותאוותם יביא להם על ידי אכילה יתירה בא התגברות הגוף ותאוה יתירה ר"ל. אבל דוד המלך עליו השלום כתיב, ולבי חלל בקרבי שהרגו ליצה"ר בתענית: (מכתי"ק)

ובזה פירשתי ע"ד רמז דברי הש"ס בפ' גיד הנשה. קדשים הנאכלים גיד הנשה נוהג בהם. קדשים שאינן נאכלין אין גיד הנשה נוהג בהם. דהנה עיקר הקליפה הוא בגיד הנשה. וכ"ז הוא מריבוי המאכלים כמ"ש:

צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלווה (ב"ר סו. ה) דכתיב (תהלים עה. ט) ויאכלו וישבעו מאד ותאוותם יביא להם. דאיתא בווהר לית יצה"ר מתרבי בגו מעוהי אלא מגו אכילה ושתייה. ולכך היתה כוונת אכילת כהנים בלחם הפנים ובאכילת קדשים. כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים כמבואר בווהר. וכן א"י במדרש (תהלים קט. כב) ולבי חלל בקרבי. וי"א שהרגו בתענית. דהיינו מי שרוצה להיות צדיק להיות נשמר ונוהר במדת יסוד שנק' צדיק. העיקר להיות ממעט באכילה ושתייה. ולזה

אודה ד' מאד בפי ובחנך רבים אהללנו. הנ"ל כי מורה לנו בזה. כי אמנם האדם העובר לפני התיבה להיות שליח צבור צריך שמירה בעצמו לכל יבא לידי פניות רעות ח"ו כמבואר בספרי'. אבל כאשר מקשר עצמו בקשר אמיץ בהקב"ה אזי הכל כאפס ואין ותוהו נחשבו לו ובא לכלל השתוות. וז"ש דוד המע"ה כי אני אודה ד' מאד כפי בהתקשרות קב"ה לכן בחנך רבי' אהללנו ולא זייק לי. ועד"ז הוא אומר (תהלים קיא) אודה ה' בכל לבב כבוד ישרים ועדה. וזה היתה כוונת מיכל בת שאול שאמרה לדוד, (שמואל ב. ו. ט) מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום כהגלות נגלות אחד הריקים פי' שהוכיחה אותו על שעושה מעשה העבדות שלו בנגלה כאלו רוצה להלפאר בזה נגד אנשי' וז"ש כהגלות נגלות אחד הריקים כי כן הוא דרך הריקי' והפחותים אם עושה איוה מצוה הנה הוא עושה לעיני כל כדי לעשות לו שם כמ"ש החכם (משלי יח. כ) אין חפץ לכסיל בחכמה כי אם בהתגלות לבו. וזה שאמרה לשון ריקים שהאנשי' האלה הם ריקים מתורה ומצות ולכן (כ"מ פה ע"ב) איסתרא בלגינא קיש קיש קריא. אבל שאול המלך ה" צנוע מאד בכל מעשיו כנודע. ולכך השיב לה דוד (שמואל ב. ו. ט) לפני ה' אשר בחר בי מאביך וגו' לצות אותי לנגיד על עם ד' על ישראל ושחקתי לפני ד'. ר"ל שאני כוונתי רק לשם שמים ולא להתכבד בפני הבריות וכי תאמר מה לי להכניס עצמי בסכנה לעשות זאת בפרהסיא הרי אמרו אין יפה מן הצניעות (מ"כה ג. ח) , הצנע לכת עם ד' אלהיך ר"ל מה שהאדם עושה בהצנע זה הוא עם ד' אלהיך דפרחת לעילא רודאי עושה

קאמר צדיקים מי שרוצה להיות נשמר ונוהר במדת צדיק. תחלתן יסורים. דהיינו אכילה ושתייה שזה הוא התחלה לכל רע. צריכין להיות ממעט באכילה. וזה תחלתן שמתענים וסופן שלווה. היינו הברית נקרא סימא דגופא וזה נקרא סוף כמ"ש על וסופן יורש גיהנם. ח"ש וסופן שלווה וק"ל (ע"כ):

קט

אודה ד' מאד בפי ובחנך רבים אהללנו. הנ"ל כי מורה לנו בזה. כי אמנם האדם העובר לפני התיבה להיות שליח צבור צריך שמירה בעצמו לכל יבא לידי פניות רעות ח"ו כמבואר בספרי'. אבל כאשר מקשר עצמו בקשר אמיץ בהקב"ה אזי הכל כאפס ואין ותוהו נחשבו לו ובא לכלל השתוות. וז"ש דוד המע"ה כי אני אודה ד' מאד כפי בהתקשרות קב"ה לכן בחנך רבי' אהללנו ולא זייק לי. ועד"ז הוא אומר (תהלים קיא) אודה ה' בכל לבב כבוד ישרים ועדה. וזה היתה כוונת מיכל בת שאול שאמרה לדוד, (שמואל ב. ו. ט) מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום כהגלות נגלות אחד הריקים פי' שהוכיחה אותו על שעושה מעשה העבדות שלו בנגלה כאלו רוצה להלפאר בזה נגד אנשי' וז"ש כהגלות נגלות אחד הריקים כי כן הוא דרך הריקי' והפחותים אם עושה איוה מצוה הנה הוא עושה לעיני כל כדי לעשות לו שם כמ"ש החכם (משלי יח. כ) אין חפץ לכסיל בחכמה כי אם בהתגלות לבו. וזה שאמרה לשון ריקים שהאנשי' האלה הם ריקים מתורה ומצות ולכן (כ"מ פה ע"ב) איסתרא בלגינא קיש קיש קריא. אבל שאול המלך ה" צנוע מאד בכל מעשיו כנודע. ולכך השיב לה דוד (שמואל ב. ו. ט) לפני ה' אשר בחר בי מאביך וגו' לצות אותי לנגיד על עם ד' על ישראל ושחקתי לפני ד'. ר"ל שאני כוונתי רק לשם שמים ולא להתכבד בפני הבריות וכי תאמר מה לי להכניס עצמי בסכנה לעשות זאת בפרהסיא הרי אמרו אין יפה מן הצניעות (מ"כה ג. ח) , הצנע לכת עם ד' אלהיך ר"ל מה שהאדם עושה בהצנע זה הוא עם ד' אלהיך דפרחת לעילא רודאי עושה

ע"ז אמר לה אשר בחר בי מאביך וגו' דהנה מצונו בהתנאי' שלא רצו לקבל נשיאות מטעם הנ"ל שלא יבואו להתנשאות בדעתם כמ"ש בווה"ק (ויקרא ד. כב) אשר נשיא יחטא בלי ספק. אך כל זה עם האדם אינו בטוח שהוא ממונה מן השמי' אבל אם ידוע שדבר זה הוא מן השמי' אזי (איכה ג. לח) מאתו לא תצא הרעות ולא אמרה תורה שלח לתקלה. ז"ש דוד המלך ע"ה שכוונתו רק לפני ד' אשר בחר בי מאביך לצוות אותי לנגיד על עמו ישראל ואני מצוה מפי ד' כנ"ל ע"כ אני בטוח שלא זייק לי שום מעשי המצוה אפי' בפני רבי'. וכזה ה" ענין משרע"ה שלא רצה לילך אל פרעה עד שאמר לו הש"י (שמות ד. יב) אנכי אהי' עמך. וז"פ הפ' (ויקרא יט. יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ר"ל שלא תבא לידי התנשאות עליו בתוכחתך לומר שאתה צדיק ממנו שהוא נשיאות חטא חלילה כנ"ל:

שם ויעמוד פנחס ויפלא ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור דור עד עולם (תהלים קו. ל). הנראה להבין במעלת פנחס שנחשב לו לצדקה לדור דור מה שעצר את המגפה הלא גם אהרן עצר המגפה כמ"ש (במדבר יז. יג) ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו'. אך הפרש בזה שאהרן עשה ע"י פעולה כמ"ש (במדבר יז. יא) קח את המחתה וגו' וזה ע"י הקטרת. גם משה רבינו ע"ה עשה ע"י פעולה כמ"ש (שמות כ. כ) ויקח את העגל ויזר על פני המי'. אך פנחס עשה דבר חדש כי עלה בדעתו מה יעשו כל הדורות אחריו שלא יהי' כהן חובה ומנחה וקטרת שיכפר בעדם במה יהי' לבנ"י חקומה. לכן נתן עצה כנפשו לעמוד בתפלה לבר. וזה נוהג בכל דור ודור שהקב"ה שומע קול תפלת עמו ישראל ברחמי'. ולזה נחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם:

קב

אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ מאד וגו'. לרמו בזה דרך עבודת הבורא ב"ה בגשתו אל הקודש לעשות אחת מן המצות הנוגעים כעניני הגופניות. ומחמת גודל הפחד והמורא לפניו ית"ש

נָא אֲלֵמְנַצַּח מְזִמּוֹר לְדָוִד: כִּי בָבֹא־אֵלָיו נָתַן
 הַנְּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שֶׁבַע: גַּחְנִי
 אֱלֹהִים כַּחַסְדְּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מִחַה פְּשָׁעֵי:
 דִּהְרַבָּה קִרְי: הָרַב כַּפְסִנִי מַעֲוֵנִי וּמַחֲטָאתִי

רש"י

דרך. השב אלי, אני מלמד ושם דרך לחוטאים לשזב אלי, אני אראנו בשועתי:

מצודת דוד

אלהים. עם שאמר אראנו וכאילו המקום ידבר, אמר בישע אלהים ולא אמר בישעי, כי כן דרך המקרא, וכן ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כד א): (ב) בבוא. להוכיחו בדבר ה' כאשר בא אל בת שבע: (ד) הרב. הרבה

אבן עזרא

ולקמן צא טו: (א) למנצח: (ב) בבא אליו נתן הנביא. שהתגברה על דעתו, וטעם פשעי כעבור דבר בת בהתנבאות נתן על דוד ואמר לו גם ה' העביר חטאתך לא תמות (ש"כ יב יג), כי מלת גם תורה כי כבר עשה תשובה, על כן אמר לו העביר חטאתך. וכבר פירשתי דבר בת שבע כי לא היתה אשת איש באמת: (ג) חנני. כאילו התאוה עשתה לו חסם

רד"ק

הישועה יהיה יום המשפט, והטובים שיהיו אז יראו ישועת אלהים ויהיו בטוב כל ימי עולם. ובאמרו בישע אלהים אחר שאמר אראנו. כאילו אמר בישעי. ובדרש, ושם דרך, כתוב ש"ן לשון שומא, מי ששם אורחותיו שיהיו ביושר ובמשפט עם בני אדם אראנו בישע אלהים: (ב) בבוא. כי אז התוודה ואמר חטאתי

מדרשי חז"ל

מעלה עליו הכתוב כאילו יכבדו להקב"ה בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא דכתיב זוכה תודה יכבדני. יכבדני אין כתיב אלא יכבדני. (סנהדרין מג:). דבר אחר, ושם דרך אלו מסלקי דרכים מהמשכולות, וסופרים ומשנים. ומלמדי תינוקות. רבי יוסי אמר: אלו שמדליקין נרות כרבים. רבי אומר: אלו חנונים שמוכרים פירות מעושרין לרבים. אראנו בישע אלהים, אמר ר' אבהו: זה אחד מן המקראות שישועתן של ישראל היא ישועתו של הקב"ה, ואומר ולכה לישועתה לנו. (ילקו"ש).

ג) חנני אלהים כחסדך וגו'. אמר בן עזאי: למה היה דוד דומה, למי שכידו מכה ובא אצל הרופא, אמר לו הרופא

נושאי הפרק

- (א"ב) אמירת המזמור בבא אליו נתן הנביא.
- (ג"ג) תחינה לכפרה ויודי על חטאו.
- (ח"יד) דברי חרטה, ובקשה לטיהור הנפש.
- (ט"יט) ילמד אחרים ויהלל וישבח את ה'.
- (כ"א) תפלה על בנין ירושלם והמקדש.

מִן עֲוֹתַי וּמִן חֲבוֹי תִּדְפֵי יָתִי: הָאָרוֹם מְרוֹדֵי קִדְמֵי גִלְוֹן וְחֲבוֹי לְקִבְלֵי תִדְרִיא: וְקִדְמְךָ בְּלַחֲוֹדֶךָ חִבִּית וְדִכִּישׁ קִדְמְךָ עֲבָדִית מִן בְּגִלַּל דְּתוֹצֵי יָתִי בְּמַלְלוֹתֶיךָ תִּבְרָר וְיָתִי כִּד תִּדְרִין:

רש"י

(ה) וחטאתי נגדי תמיד. מתוך שאני מתחרט ורואה עליו, דומה לי כאילו הוא לפני תמיד כל שעה: (ו) לך לבדך חטאתי. לפיכך צדק לקנות, ואף מה שהרעומי לאוריה, לא חטאתי אלא לך שהרסת על הדבר: למען תצדק בדברך. כמו במנהגך. (ס"א אינו). כח היה לי להטגר על יצרי

מצודת דוד

ומאוד כבסני: (ה) אני אדע. מכיר אני שפשעתי ותוהה אני עליו: נגדי תמיד. לזכור בו ולדאוג עליו: (ו) לך לבדך. ובירך אם כן למחול, מה שאין כן אם היה החטא לאדם: בעיניך. כפל הדבר במלות שונות:

אבן עזרא

וטהרה: (ה) כי. וטעם חטאתי בעבור מחשבתו, בעבור שלא שמר מצות השם. והנה פשעי כנגד האדם: (ו) לך. זאת היא החטאת שהיא נגדי תמיד,

רד"ק

כבסני מעוני, כי העון בנפש כמו הכתם בכגד: שהרני. שנטמאה הנפש בעון: (ה) כי פשעי. רבים כמו שפירשתי: אני אדע. אכיר ואדע כי חטאתי ולא אכפור בחטא: תמיד. שאני תמיד בחרטה על חטאתי זאת: (ו) לך לבדך. כי דבר בת שבע בסתר היה ואין יודע זולתך, ואף על פי שקראתי אותה על יד עבדי, לא היו יודעים למה קראו אותה. וגם בדבר אוריה אין אדם יודע למה סכותי מיתתו, כי חשבו בני אדם לפי שעבר מצותי צוה לסכב מיתתו, ואתה ידעת בשני הדברים כי לכבי להרע ולא אכפור בחטא.

מדרשי חז"ל

לוקה ומחנן, ואחד לוקה ואומר לאביו הלקני. אברהם לוקה ושחק, איוב לוקה ומבעט, חזקיה לוקה ומחנן, דוד לוקה ואומר לאביו הלקני שנאמר: הרב כבסני מעוני ומחטאתי שהרני. (מסכת שמחות מז:).

ה) כי פשעי וגו'. עברות שהתודה עליהם ביום כיפורים זה לא יתודה עליהם ביום הכיפורים הבא, ואם שנה בהם יתודה עליהם ואם לא שנה עליהם, עליו הכתוב אומר ככלב שב אל קיאו וגו'. רבי אליעזר בן יעקב אומר: הרי הוא משוכח דכתיב כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. ומה אני מקיים ככלב שב אל קיאו, כדאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהתיר. (יומא סו:).

בענין "כה"ג כל השנה כרגל דמי" *

← ד

— מדוע אצל כהן גדול כל השנה כרגל דמי — שני פירושים למה שיו"ט מפסיק ואינו עולה לגבי אבילות — ההבדל בין שבת ליו"ט לענין "דברים שבצינעא" — ר"ה ויו"כ, האם נוהג בהם חיוב שמחה — ראייה חדשה בענין זה מדברי הרמב"ם — בזמן אבילות בפורים — חיובו של הכה"ג להיות כל היום במקדש, האם הוא מדאורייתא — מדוע איסור פריעה ופרימה שונה בכה"ג מבכהן הדיוט — לבישת האבנט הותרה לכה"ג גם במקום שנאסרה לכה"ד — באלו מקומות "תפארת וכבודו" של הכה"ג להיות — האם חיובו של הכה"ג לשבת במקדש נהג בכל הזמנים — כה"ג שנטמא לענין הקרבת החביתין — אצל המצורע יש דינים הנוהגים מחמת טומאתו ויש שמחמת חיוב אבילות —

מס' מועד קטן י"ד: "מצורע מהו שינהיג צרעתו ברגל... אמר רבא ת"ש 'יחצרוע' לרבות כה"ג והא כה"ג דכל השנה כרגל לכולי עלמא דמי דתנן כה"ג מקריב אונן ואינו אוכל" (אבל כולי עלמא בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כדאמרינן לקמן שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן וברגל משלח וכהן גדול אונן מקריב כל השנה אלמא כל השנה לדידיה כרגל דמי וקתני דנוהג בו צרעת תפשוט דכל מצורע נוהג צרעתו ברגל — רש"י). שמע מינה נוהג צרעתו ברגל שמע מינה, עכ"ל הגמ'.

← א) והנה שמעתי פעם מהגרי"ד סאלאוויציק שליט"א מבוסטון שביאר במה נחשב כל השנה כרגל אצל כה"ג שלא ינהג בו אנינות ואבילות. ותוכן דבריו: אבילות אינה נוהגת ברגל מפני שהיא עומדת בסתירה לחיוב של "שמחת יו"ט" :

* מאמר זה נאמר לפני רבים בסעודת יומא דהילולא של זקני כ"ק האדמו"ר מפארציווא זצוקללה"ה ב' שבט, תש"מ.

1. הריטב"א בריש פ"ג דמו"ק י"ד: בד"ה אבל וכו' מביא בשם "יש שפירשו" שבי"ט אינו נוהג אבילות בכלל אפי' בדברים שבצינעא. וכן היא דעת הרמב"ם בפ"י ה"ג מהל'

שירה הוא וכדילפינן מק"ו. ולכאורה היה נראה לחלק, דדוקא בהלל הוא כן, שאין אומרים אותו על גס שבח"ל כיון דהוא אמירת שירה, משא"כ במגילה שהוא באמת דין קריאה ולא אמירת שירה, ורק משום ד"קריאת המגילה שבת הוא שמפרסמין את הגס והכל מקלסין הקב"ה" (רש"י ז"ל לעיל דף ד') חשיב לה כשירה. אך ליכא למימר הכי, לפי דברי חידושי מרן רי"ז הלוי זללה"ה שהזכרת בדבריך, שגם הלל דיי"ח ימים אינו בתורת שירה אלא בתורת קורין, והיינו שקורא פרקי שירה, ודמי ממש למגילה. (והנה לכאורה מסוגיין שהלל שירה הוא חזינן דלא כהגרי"ז זצ"ל, אך באמת להיפך הוא, דמכאן ראייה לדבריו, שהרי מדמים כאן ההלל למגילה, הרי שבתורת קורין הוא כמגילה, וגם מדברי ר"ג חזינן הכי דס"ל דקריאת המגילה היא היא ההלל, הרי שאין כאן אמירת שירה אלא בתורת קורין הוא וכמו המגילה, דדינה הוא דין קריאה ולא אמירת שירה וכמו שכתבנו לעיל, ועל כרחך דתרווייהו מיקרו שירה משום פרסום הגס והשבח והודיה עליו, וכמ"ש בגמ' ברכות י"ד בהלל ומגילה פרסומי ניסא.)

וכתבת בדבריך לחלק, דדוקא על נוסח ההלל אמרינן דאין אומרים אותו על גס שבח"ל משא"כ בנוסח אחר. ובאמת היה אפשר להטעים זאת, דהפרקים הנאמרים בהלל הם פרקי שירה, עפ"י מה דאיתא פ"ג ממסכת סופרים הלכה א', דלבלר מובהק כותב תהלים כולו כשירה. משא"כ במגילה. ואף דאיתא סופ"ק דמגילה דעשרת בני המן נכתבים כשירה, מ"מ המגילה כולה אינה כשירה.

מכל מקום ליכא למימר הכי, שהרי בגמ' ערכין שהזכרת, הקשו על ר"ג דאמר קרייתא זו הלילא והא אין אומרים שירה על גס שבח"ל, ולא הקשו כך על רבא, וכמו בגמ' כאן, וצריך לומר שכאן הקשו מכח דיוק, דהיינו שדוקא משום דאכתי עבדי אחשורוש אגן ורק משום דקרייתא זו הלילא לא אמרינן הלל בפורים, ולא משום דאין אומרים הלל על גס שבח"ל, וזהו מה שהקשו דזה נגד הברייתא. אך בגמ' ערכין, לא הקשו מכח הדיוק, דמזה אין להקשות, ורק על ר"ג הקשו דקאמר בהדיא דאמרינן הלל בפורים דקרייתא זו הלילא, ולכך הקשו רק על ר"ג ולא על רבא, דלר"ג קשיא היאך קורין את המגילה דהיא הלל על גס שבח"ל, והכי מבואר שם ברבינו גרשום ז"ל דקושית הגמ' היא על קריאת המגילה גופא, וכן משמע שם בח"א למהרש"א ז"ל. הרי שהכלל של אין אומרים שירה על גס שבח"ל הוא לאו דוקא על נוסח ההלל, אלא על כרחך צריך לומר שהוא דין של הלל, וכל שיש לו דין הלל אף שהוא בנוסח אחר כמו המגילה, נמי אית ביה האי כללא, משא"כ באם אין לו דין הלל שפיר אמרינן אף שמקרי שירה, (ועל גס דיציאת מצרים שהקשו בגמרא, הקשו רק על הלל ולא על שירת הים, וכדאיתא להדיא בערכין שם.) וכמו שמפורש הוא כן, לפי הגירסא דאין אומרים הלל על גס שבח"ל.

כמבואר במו"ק י"ד: "אתי עשה דרבים ודחי וכו'", פירוש שהעשה של שמחת יו"ט דוחה לחיוב האבילות. והנה המחייב לשמחה, הוא היות האדם במצב של עמידה "לפני ה'" כפי שנאמר בכתוב "ושמחתם לפני ה' אלקיכם". ומכאן גם החיוב לעלות לרגל ולהיראות בעזרה "לפני ה'". כך גם בפסוק "הוד והדר לפניו עזו וחדוה במקומו" (דברי הימים ט"ז : כ"ו), פירוש שבמקום השכינה שם נמצאת החדוה... גם ברה"ק "כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי" (רה"ק כ"ג) ולפני ה' מחייב שמחה. וביורה"כ שהוא יום התשובה ומחילת עוונות ממילא יש כאן עמידה "לפני ה'": "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביני וביניכם" (ישעיהו נ"ט : ב) ? והיות שבכל

אבילות שאין נהגין דברים שבצנעא במועד. ונראה לבאר שיטתם באופן חדש, שונה מן המבואר בפנים, כי נראה שקיים הבדל עקרוני בין חיוב השמחה הנוהג ביו"ט לחיוב עונג הנוהג בשבת. חיוב השמחה ביו"ט הוא מצב שהאדם חייב להיות שרוי בו ; לעומת זה חיוב העונג מטרתו לכבד ולענג את השבת כלשון הכתוב "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נ"ח : י"ג) וע"י שמתענג בה במאכל ומשחה מכבד הוא את השבת. מעתה י"ל שדברים שבצנעא עומדים, אמנם, בסתירה לחיוב השמחה של האדם אבל אין בהם פגיעה בכבוד השבת. ולכן ביו"ט שהאדם חייב להיות שרוי בשמחה אינו נוהג גם באבילות של צינעא משא"כ בשבת אין סיבה לאסור דברים שבצנעא. אבל אבילות של פרהסיא פגיעה היא בכבוד השבת שנחתיבנו לכבדה ולענגה, ודו"ק.

וכדברינו שחיוב השמחה ביו"ט אינו חיוב של פעולות מסוימות לכבוד הו"ט אלא חיוב להיות במצב תמיד של שמחה, מצאתי בספר עמק ברכה להגאון הרב אריה פומרנצ'יק זצ"ל (עמ' ק"ח, קכ"ו) וז"ל : וממיר הגאב"ד דבריסק שליט"א (זצ"ל) שמעתי שאמר דהא דאין שמחה אלא בבשר ויין ובגדי צבעונין לאו דמקיים בזה עיקר מצות שמחה, דחיוב דברים אלו אינו אלא משום שהם מעוררים שמחה אבל עיקר מצות שמחה היא לשמוח בהשב כדאיתא במדרש רבה שה"ש פ"א : זה היום עשה ה' נגילה ושמחה כד. אבל בפורים כיון דכתיב "משחה ושמחה" נמצא שהמשחה עצמה היא גוף המצוה בלי שום תכליתים של שמחה, עכ"ל.

ויש להעיר שלפי יסודו של הגרי"ז זצ"ל לחלק בין חיוב שמחה של פורים לזה של יו"ט, ובצירוף דברינו לעיל בהסבר החילוק שבין שבת ויו"ט לגבי דברים שבצנעא, יש לבאר היטב שיטת הרא"ש והמהר"ם מרוטנבורג במו"ק דף כ"ח: אות פ"ה. הם סוברים שבפורים נוהג דברים שבצנעא דלא גרע משבת, אבל דברים שבפרהסיא לא משום דכתיב ימי משחה ושמחה (אסתר ט : כ"ב). והדברים צריכין ביאור שאם ימי משחה ושמחה הם, למה שלא יהיו כיו"ט שגם דברים שבצנעא לא ינהוג בהם ? ולהג"ל נראה לבאר כך : ביו"ט שחיוב השמחה אין לו כל מטרה לגבי היום עצמו ורק הגברא הוא שנצטווה לשמוח בה' ובה גם דברים שבצנעא פוגעים בשמחת הגברא, אבל בפורים שעל שמחתו של הגברא בלבד פנימה לא נצטוונו כלל ולא נצטוונו אלא על פעולות מסוימות י"ל שאותן פעולות באות כדי לתת לימי הפורים את הצביון של ימי משחה ושמחה. ולכן דברים שבפרהסיא עומדים בסתירה לצביון של ימי משחה ושמחה, אבל לגבי דברים שבצנעא שוה פורים לשבת. מפני שאין כל חיוב על שמחתו של הגברא בלבד, ודו"ק. והשווה לשון הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה' י"ז "וחייב אדם להיות בהן שמח" עם מש"כ בהל' מגילה פ"ב ה' י"ד "מצות יום י"ד... להיותם יום שמחה ומשחה" ובהל' חנוכה פ"ג ה"ג "שיהיו ח' ימים אלו ימי שמחה והלל".

2. וכן מצאתי בתרגום על התורה (ויקרא כ"ג : ל"ב) המיוחס ליונתן בן עוזיאל (ע' בביאורנו למס' מגילה ג. בספרי ביאורים לתקופת בית שני) שיש דין שמחה ביו"כ"פ. וז"ל... בתשעה יומין לירחא בעדוני רמשא מן רמשא ההוא עד רמשא חורן תהוין דיומון דומכון

הזמנים הללו עומד האדם לפני ה' שהוא מצב של שמחה ממילא נדחית האבילות. מבחינה זאת אצל כה"ג "כל השנה כרגל דמי" לפי מה שכתב הרמב"ם בפ"ה הל' ז' מהל' כלי המקדש וז"ל : ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כ"ג ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום וכו' עכ"ל. ולהיות במקדש משמעו לעמוד לפני ה', דבר המחייבו בשמחה ודוחה אבילות, עכ"ל.

ושבתון שוביכון ועבדון זימנין מועדיכון בחדוא, עכ"ל. וע' בשאנ"א סי' ק"ב ומשנה ברורה, או"ח, הל' ראש השנה, סי' תקצ"ח, כע"ף א', אות א', שדנו בענין שמחה ברה"ק ויו"כ"פ.

ושמעתי מהגרי"ד סאלאווייציק שליט"א מבוססון שהוכיח שחיוב שמחה נוהג בימים אלו מדין המשנה במו"ק י"ט. שרה"ק ויר"כ כרגלים דמי לגבי דחיית אבילות והרי ענין דחיית אבילות נובעת מחיוב השמחה כמבואר שם י"ד: "אתי עשה דרבים (ושמחת — רש"י) ודחי עשה דיחיד". וכן הוכיח מלשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ו שכו' וז"ל : אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי "שמחה יתירה" וכו', עכ"ל. ומשמע שימי שמחה הם אלא שאינן ימי שמחה יתירה. וההבדל בקיום חובת השמחה בין רה"ק ויר"כ לשאר הרגלים הוא, שבג' הרגלים נצטוונו על מעשים מסוימים המבטאים את השמחה ואילו ברה"ק ויה"כ עיקר השמחה היא בלב. עכ"ל הגרי"ד סאלאווייציק שליט"א.

ויש להעיר קצת לפי דברי הגרי"ד שליט"א שהמחייב של השמחה הוא היות האדם במצב של "לפני ה'" וכפי שהבאנו בשמו בפנים שבג' הרגלים וברה"ק ויר"כ האדם נמצא במצב של לפני ה', אי"כ מה נשתנה שבג' הרגלים המצב הזה מחייב "שמחה יתירה" מרה"ק ויר"כ שדי בשמחה שבלב ?

ובעיקר הנידון אם יש חיוב שמחה ברה"ק ויר"כ, ע' בלשון הספרי במדבר י"ט: "ויביום" אלו שבתות, ר' נתן אומר אלו תמידים ; "שמחתכם" אלו שלש רגלים ; "ובמועדיכם" אלו רה"ק ויה"כ (גירסת הגר"א). אבל יש לי ראייה ברורה שיש חיוב שמחה ברה"ק מסוגיית הגמ' במס' שבת קמ"ח: יע"ש.

וחשבתי להביא ראייה שאין חיוב שמחה ביה"כ"פ מסוגיית הגמ' במו"ק ט. שלפי ההר"א רצתה הגמ' להוכיח את דין "אין מערבין שמחה בשמחה" ממה ששלמה המלך עשה שבעה ימי שמחה לחנוכת הבית באותם שבעת ימים שלפני חג הסוכות ולא המתין עד חג הסוכות (עיי"ש בתוס' בד"ה איבעי וכו' שביארו שהריוח בזה היה שלא היו צריכים להתבטל זמן כה רב ממלאכתם). וקשה שעדיין איד נהגו שמחה ביו"כ ? ובגמ' שם להלן איתא "א"ר פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל את יוה"כ (לפי ששבעת ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשחה — רש"י) וכו', ודנו שם איך הותר להם לאכול ביה"כ ועל חיוב השמחה לא דנו כלל, ודו"ק. ועדיין צ"ע ואכ"מ.

ויש לי להוכיח שחיוב השמחה נוהג גם ברה"ק מלשון הרמב"ם בפ"ה הל' י"ז מהל' יו"ט שכתב וז"ל : שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמה וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובניו בניו וכל הנלוים עליו שנאמר "ושמחת בחגך" וגו', עכ"ל. ואם נאמר שרק בג' הרגלים נצטוונו על השמחה אי"כ אחר שכבר פירט הרמב"ם את שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג מהו זה שהוסיף עליהן את שאר ימים טובים ; הרי לא נותר אלא יום טוב אחד והוא העצרת ובעל כרחנו שהתכוון גם לרה"ק. והצעתו ראייה זו לפני כמה גדולי תורה ותמחו גם הם מדוע לא העירו האחרונים — שדנו בנושא זה — מדברי הרמב"ם הנ"ל.

גם מדברי רב שר שלום גאון שהובאו בפנים, וכפי שפירשנו דבריו, מבואר ומפורש שגם ברה"ק ויה"כ נתחייבנו בשמחה, ודו"ק.

עין משפט 18
ג' מצוה

עין משפט 18
ג' מצוה
עין משפט 18
ג' מצוה

רבינו חננאל

רבינו חננאל
עין משפט 18
ג' מצוה

ספירה

ספירה
עין משפט 18
ג' מצוה

שושן כהנא

שושן כהנא
עין משפט 18
ג' מצוה

שושן כהנא
עין משפט 18
ג' מצוה

ספירה

ספירה
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין פרק ראשון

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין פרק ראשון

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

שנים אוחזין

שנים אוחזין
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

עין משפט 18
ג' מצוה

עין משפט 18
ג' מצוה

בבא מציעא

בבא מציעא
עין משפט 18
ג' מצוה

ועתה אל תעצבו - קדושת השבת מביאה לתשובה מאהבה ונעקך העון מתחלתו ונהפך לזכיות וכן שומרת את האדם על להבא

הוא אמרו: טוב להודות לה'. כלומר, להודות ולהתחייב על החטא.".

סגולת שבת קודש לעורר את האדם לתשובה מאהבה ובשמחה

והיינו דכתיב: ולומר, שהוא בחינה שמחה ורננה^צ, הגם דאיתא בזה"ק (ויקרא ח. א) דמאן דתב לקמי דמאריה (ההוא בר נש דעבר על פקודא דמאריה, על פקודא דאורייתא, ותב לקמי דמאריה), במאן אנפין יקום קמיה, הא ודאי ברוח תבירא ברוח עציב, אן הוא שמחה אן הוא רננה כו', (אלא תמן תנין, ההוא בר נש דחסי קמי מאריה, ועבר על פקודי, ואחי לקרבא קרבנא ולתקנא גימיה, ברוח תבירא ברוח עציבא בעי לאשתכחא, ואי בכי, שפיר מכלא, הא שמחה הא רננה לא אשתכח", רק על ידי הכהנים והלוים בעבודת קרבנו, אשלימו שמחה ורננה בגיניה) ("אלא במאי אחתקן כהנהו כהני ולויאי, דהא אינון אשלימו שמחה ורננה בגיניה"), עיין שם צי.

אמנם קדושת השבת פועל להתעוררות התשובה, ועם כל זה לומר ולרנן בשמחה, שקדושת שבת פועל

הארות ומובאות

יתברך, ברוח נשברה וברוח עצובה, אם כן איפה היא השמחה ואיפה היא הרננה. אלא שם למדנו, אותו בן אדם שחטא לפני בוראו ועבר על מצותיו, ובא להקריב את קרבנו ולתקן את עצמו ממה שפגם, הוא צריך להימצא ברוח נשברה וברוח עצובה, ואם בוכה הוא, זהו יותר טוב מכל. ואם כן לא נמצא בו, לא שמחה ולא רננה, אלא במה נתקן השמחה והרננה בעת הקרבן, על ידי הכהנים והלוים, שהם משלימים השמחה והרננה בשבילו.

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם (מה, ה).

במזמור של שבת כתיב (תהלים צב, ב): טוב להודות לה' ולומר לשמך עליון, טוב להודות', היינו בחינת תשובה, וכמו שאיתא (פרקי דרבי אליעזר פרק יט): "אמר אדם הראשון, כי ילמדו כל הדורות", שכל מי שמודה על פשעיו ("ועוב", ניצול מדינה של גיהנם, "שנאמר טוב להודות לה"), וכמו שנאמר (משלי כח, יג): מודה ועוזב ירוחם (וברש"י משלי שם: "מודה פשעיו ועוזבם משוכב כם עור", וראה מדרש שוח"ט תהלים צב).

וכן איתא (בר"ד כב, יג): "התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר") כך היא כחה של תשובה וכו', ("ואני לא הייתי יודע, מיד") עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת (וב"יפה תואר": "נראה דר"ש השבת", מלשון תשובה, ורצה לומר שאמר מזמור על יום קבלת התשובה, והמורה על היות המזמור על ענין התשובה, צה. בפרקי דרבי אליעזר פרק יט, שם, בפירוש הר"ל אות יט: "וסיפא ד'לומר לשמך עליון', יש לומר דמדרש לפי זה, שכשיוודה על פשעיו וימחל לו הקב"ה, אז יזמר וישורר לשמו של העליון יתברך, וכמו אדם הראשון כשהודה וניצל מדינה של גיהנם, אמר שירה וזמרה".

צו. פירוש: אותו בן אדם שעבר על מצוות בוראו, על מצוות התורה, ושב לפני בוראו, באיזה פנים יעמוד לפניו, הרי ודאי שעומד לפניו

להיות בחינת תשובה מאהבה^צ, אשר על ידי זה נצמח עוד השמחה בלב, כמו שנאמר (ישעי' יד, ג): ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוך וגו' ("ומן העבודה הקשה"), שנדרש בזה"ק^צ על יום השבת, שהוא יום הניח, המיוחד לנייחא, ורקדקו מדלא כתיב: בהניח וגו', וכתיב: ביום הניח, משמע דעל יום המיוחד למנוחה קאי.

הארות ומובאות

צו. ראה "נעום אלימלך" בפרשתנו דבור הראשון: "השבת הוא רק אהבה, והאדם צריך לקשר ימי החול בשבת... שגם בימי החול יהיה אהבה... אבל אינם כמו השבת עצמו, כי השבת רק אהבה לבד". וראה גם שם פרשת כי תבא דבור הראשון: "יש צדיק עובד ה' מיראה כל ימות החול, ובהגיע שבת קודש ניהוסף עליו קדושה יתירה, שעובר מאהבה, כי בחינת שבת היא אהבה, ובא יבא הצדיק במדרגת אהבה". וראה עוד "זאת זכרון" מהרבי מלובלין זי"ע (מהדורת מונקאטש שנת תש ע"מ מה) ד"ה בפ' בראשית. וראה "בני יששכר" חודש ניסן מאמר ג אות ט: "ביום השבת, יומא דאורייתא (וה"ק יתרו פת ב: "בהדין יומא אורייתא מתעטרין בעיטרין שלימין". וראה גם שם צב, א), יומא דנשמתא (שם ויקהל רה, א), הנשמה, זה תשוקתה כל היום, לעבוד את בוראה מאהבה, כדרך המלאכים (תהלים קג, ב): גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו (ראה שבת נוה, א), זה תשוקתם בעבודתם, לקבל פרס, היינו שיתנו להם עוד איזה עבודה, כי העבודה היא תשוקתם כל הימים. ונמצא יום השבת, יומא דנשמתא, הוא יום מסוגל לאהבה. רמז לדבר, אמר כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל המפורסם בישראל, מורינו הרב ר' צבי הירש (שו"ת שו"ת) צוק"ל: "אהבה בכל לב, אהבה בכל נפש, אהבה בכל מאד, בגימטריא שבת". וראה גם שם מאמרי השבתות מאמר א אות ט. וראה לעיל פרשת וירא הארות ומובאות אות קו.

צו. זה"ק בראשית מה, ב: "ודא תוספת יחבת

ועתה אל תעצבו - שנעקך הפנס מתחלתו כי נתברר שהכל לטובה וזהו הענין הנזכר בפרשה זו, שאמר יוסף להשבטים: ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם וגו' כי למחיה שלחני אלהים לפניכם, ולכאורה מתוסר הבנה, מה ניחם אותם בזה: כי למחיה שלחני, וכי בזה יהיה תרופה למכאובם, הא הם

לעמא קדישא, ובהוא תוספת חדאן, ויתנשי מנייהו כל מלין דחול וכל צערין וכל עקין, כמה דאת אמר (ישעי' יד, ג) ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוך ומן העבודה הקשה וגו'. [זהו התוספת נשמה ניתנת לבני ישראל ביום השבת, ובאותו תוספת הם שמחים, ונשכחים מהם כל דברי חול וכל צער וכל צרה, כמו שאמר: והיה ביום הניח ה' לך וגו']. וראה גם יתרו פט, א: "בהאי יומא, כל נשמתיהון דצדיקיא מתעדנין... ורוחא חדא... מתפשטא בכלהו עלמין, וסלקא נוחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין, לכלהו נטורי אורייתא, ונייחין בנייחא שלימ, ומתנשי מכלהו כל רוגיון כל דינין וכל פולחנין קשין, דהא היא דכתיב ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוך ומן העבודה הקשה". [בזה היום השבת קודש, כל נשמות הצדיקים מתעדנות בתענוגים, ורוח אחד מתפשט בכל העולמות, ועולה יורד ומתפשט לכל בני ישראל הקדושים, לכל שומרי התורה, ונחים במנוחה שלימה, ונשכחים מכל אחד ואחד כל מיני כעס, וכל מיני דינים, וכל עבודות קשות של ימות החול, וזה שכתוב: והיה ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוך וגו']. וראה עוד זוה"ק אמור צד, ב: "האי יומא חדווא דעלאי ותתאי, כלהו חדאן ביה... בהאי יומא נייחא דעלאי ותתאי... ולא יצטערין ביה". [זה יום השבת, הוא יום שמחת העליונים והתחתונים, כולם שמחים בו, בזה היום יש מנוחה לעליונים ותחתונים, ואינם מצטערים בו]. וראה גם תיקוף כא נו, א: "זה"ח אחרי מה, ד.